

Mer enn å sparke

En drøfting om hvorvidt selvforsvarskurs kan forsvares som trosopplæringstiltak i Den norske kirke, og være en del av kirkens seksualundervisning.

Kristine Lund Almås

Veileder

Førsteamanuensis Kristin Graff-Kallevåg

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,
AVH 5040 Masteroppgave i Kirkelig undervisning (30 ECTS), Høst 2019

Antall ord: 25078

Forord

«Så gi meg et blikk som aldri viker

Et håp som står av seg sjæl

Et hjerte som tåler å knuses

uten at det slår seg i hjel»

(Trygve Skaug)

Denne teksten fra sangen «Martyren» av Trygve Skaug har fulgt meg gjennom masteravhandlingsarbeidet. De gangene jeg har stilt meg spørsmålet: «Hvorfor gjør du dette?», har svaret ligget i dette refrenget. Jeg har sett hva selvforsvarskurs har betydd for noen av de jentene som har deltatt. Målet har vært å gi de et blikk som ikke viker, et håp som står av seg selv og troen på at et hjerte tåler å knuses. Ved å tilgi og få tilgivelse kan mye heles.

Denne masteravhandlingen er slutten på en lang reise. Målet har vært vigsling, Og nå er jeg snart der. Men veien har vært lang, røff og givende. På veien har jeg blitt pushet av venner, kollegaer og familie.

Tusen takk til flokken min! Takk for alle timene dere har orket å diskutere «Skam», «Paradise hotel» og ungdomskultur med meg. Vi har gått veien sammen, og dere har hatt urokkelig tro på at dette skulle gå fint. Sammen er vi sterke.

Takk til Roy, som har bidratt med faglig stoff til selvforsvar og som ikke minst har lært meg mye om viktigheten av selvforsvar!

Takk til veileder Kristin, som tok oppgaven med å veilede en med dårlig tid og mye vilje! Du har gitt håp da det var håpløst, mot da det var motløst og struktur da det var uoversiktlig.

Takk til Espen, Jo Bertil og Anne Sigrid for gode innspill og hjelp!

Og sist, men ikke minst; takk til ungdommene i ungdomsgruppa! Dere er helt fantastiske, og jeg er så takknemlig for alt dere har lært meg.

Til Imre

Sammendrag

Oppgaven er en masteravhandling innenfor fagfeltet kirkelig undervisning. Hovedtematikken er selvforsvarskurs som en del av Den norske kirkes trosopplæring og seksualundervisning. Problemstillingen for avhandlingen er som følger:

Hvorfor skal kirken drive med selvforsvar, og hvordan kan det forstås som en del av kirkens trosopplæring?

Denne problemstillingen har jeg nærmet meg ved å gjøre en dokumentanalyse av Den norske kirkes trosopplæringsplan. Jeg har i tillegg behandlet to underspørsmål: Hvordan kommuniserer plandokumentet «Gud gir-vi deler» med ungdommens virkelighet i 2019, og hva kan jeg finne i plandokumentet som taler til fordel for å inkludere selvforsvarskurs i trosopplæringen?

Vi lærer barna våre å svømme, de har trafikkdager, brannøvelser og førstehjelpskurs. Barna lærer å ta vare på seg selv og hjelpe andre. Når barna blir litt større, lærer de nettvett. Vi gjør alt vi kan for å holde barna trygge og forberede de på livet, men likevel er flere skeptiske til selvforsvarskurs.

Det er forståelig at flere av mine kollegaer i kirken er skeptiske til selvforsvarskurs. Min analyse av Plandokumentet «Gud gir-vi deler» peker nemlig i retning av at det ikke er mye i plandokumentet som eksplisitt taler for at hverken selvforsvarskurs eller seksualundervisning for øvrig skal få en sentral plass i våre lokale planer for trosopplæring. Det har likevel vært mulig, ved hjelp av analyse i lys av relevant teori å finne begrunnelser for at selvforsvar kan være en del av kirkens trosopplæring og svar på problemstillingen.

I henhold til problemstillingen og underspørsmålene var et av ønskene å analysere plandokumentet «Gud gir-vi deler» for å se hva som taler til fordel eller begrenser muligheten for å kalle selvforsvar trosopplæring. Jeg ønsker med oppgaven å åpne for og bidra inn i en faglig diskurs om selvforsvarskurs og også om seksualitetsundervisning i Den norske kirkes undervisningstjeneste.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	9
1.1 Problemstilling	9
1.2 Bakgrunn for problemstilling	11
1.2.1 Grenseløse rom.....	14
1.3 I grenselandet mellom diakoni og kirkelig undervisning	14
1.3.1 Diakonal didaktikk	16
1.4 Metode	17
1.4.1 Dokumentanalyse som metode.....	18
1.4.2 Insider/outsider.....	19
1.4.3 Avgrensninger	21
1.5 Disposisjon	22
1.6 Overordnet målsetning	22
2. Teori	23
2.1 Seksualitet.....	23
2.1.1 Seksualitetsbegrepet	25
2.1.2 Kjønn og seksualitet	26
2.1.3 Seksualitet i Norge i dag	27
2.1.4 Ungdataundersøkelsene.....	29
2.1.5 Seksaletikk	30
2.1.6 Ungdomskultur.....	32
2.1.7 Den kristne sekualetikken.....	33
2.1.8 Seksuelle krenkelser og grenseoverskridende adferd.....	35
2.2 Hva er selvforsvar?.....	37
2.2.1 Grunntanken bak selvforsvarskurs	39

2.3	Seltillit/selvfølelse	39
2.4	Relasjonskompetanse og religiøs mestring	41
3.	Analyse av «Gud gir-vi deler», Plan for trosopplæring	42
3.1	Planens hensikt og formål.....	44
3.2	Mestringsperspektivet.....	46
3.3	Skaperverkperspektivet og menneskeverd i praksis	48
3.4	Læringsperspektivet.....	50
3.5	Kjernetekstene	52
3.6	Oppsummering av analysen.....	53
4.	Drøfting	54
4.1	En fortelling fra selvforsvarskurs	54
4.2	Mestringsperspektivet.....	56
4.3	Skaperverkperspektivet og menneskeverd i praksis	59
4.4	Læringsperspektivet.....	62
4.5	Hvorfor selvforsvar?	65
4.6	Hvorfor skal kirken drive med seksualundervisning?	68
4.7	Er «Gud gir-vi deler» aktuell og relevant?	71
4.8	Reflekterende oppsummering	72
5.	Avslutning	73
	Litteraturliste	75

1. Innledning

1.1 Problemstilling

Hovedtemaet for oppgaven har aldri vært uklart for meg. Jeg ønsket å skrive en oppgave om ungdom og seksualitet, kjønn og identitet. Da jeg arbeidet som ungdomsdiakon på Helgelandskysten opplevde jeg ofte at ungdom manglet en arena for å snakke om disse tingene, og det er også noe jeg erfarer i arbeidet med ungdom i den stillingen jeg har nå. Jeg har jevnlig samtaler med unge jenter, og mer enn en gang blitt skremt over detaljene i det de forteller om. De forteller om nakenbilder på avveie, mottak av opptil 2000 snap'er daglig,¹ seksuelle tjenester i bytte mot rulleplass og andre materielle goder som alkohol og mobiltelefoner.² Da jeg leste Willy Pedersens bok «Nye seksualiteter» skjønte jeg at dette ikke bare gjaldt de ungdommene jeg snakket med, men at det er en generell skummel utvikling i samfunnet der ungdommene mangler grenser og et språk for å sette grenser for seg selv. Jeg kommer til å peke på noen av punktene fra Pedersens bok i denne avhandlingen.³ Det har blitt hevdet at vi har opplevd en sterk seksualisering av det offentlige rom i de seneste årene. Det kan drøftes hvorvidt en slik seksualisering fører til endrede seksualvaner blant ungdom. Undersøkelser har vist at unge mennesker lever ut sin seksualitet på en annen måte nå enn før, særlig jentene har endret sitt adferdsmønster.⁴

Jeg arbeider som menighetspedagog i Den norske kirke, og for seks år tilbake arrangerte menigheten for første gang selvforsvarskurs for jenter. Det skulle vise seg å bli et hjertebrann for meg. Jeg ser at ungdommene får bruk for det de lærer, de melder tilbake at det er nyttig, og jeg mener det er viktig at kirken tar opp et slikt tema og gir ungdom verktøyer for å mestre og tolke sitt eget liv, både ut fra kristen tro og tro på egenverdi. Tittelen på oppgaven ble «Mer enn å sparke», og det stammer fra den første avisartikkelen som ble skrevet om selvforsvarskurs i vår menighet. Den hadde tittelen «Mer enn å sparke», og handlet om at selvforsvarskurs var mer bevisstgjøring enn de fysiske verktøyene, motsatt av hva man kanskje

---

¹ Meldinger og bilder via det sosiale mediet Snapchat.

² Rulleplass er et uttrykk for å få være med en russebuss ut å kjøre en dag/kveld/natt under russetiden. Det er svært ettertraktet å få være med på rulling, særskilt dersom man ikke er russ. Ungdommer helt ned i 14-årsalderen er med på rulling.

³ Pedersen, Willy, *Nye seksualiteter*.

⁴ Pedersen, Willy og Samuelsen, Svein Ove, «Nye mønstre av seksualatferd blant Ungdom.»

kunne anta. Selvforsvarskurs er mer enn å sparke, det er bevisstgjøring omkring egne valg, egenverdi og viktigheten over å reflektere over de valgene vi møter, spesielt valgene omkring ungdomstid og seksualitet. Jeg ønsker gjennom problemstilling og underspørsmål å belyse hvordan selvforsvarskurs kan være et verktøy for kirken for å kommunisere med ungdom om disse temaene. Kirken er en viktig leverandør av verdier, også verdier om seksualitet, men jeg opplever et snevert syn på seksualitetsundervisning som begrenser seg til ekteskapssyn og hvorvidt man skal ha sex før eller etter ekteskapet når vi snakker med ungdom. Man kan undre seg hva seksualitet har med selvforsvar å gjøre, men jeg ønsker i denne oppgaven å belyse hvordan seksualitetsbegrepet er vidstrakt og at det samme gjelder selvforsvarsbegrepet.

Selvforsvarskurs for jenter har blitt et kjært tiltak for meg, men det vekker ofte skepsis og nysgjerrighet når jeg treffer andre mennesker. Følgende spørsmål har blitt stilt ved flere anledninger:

Hvorfor skal kirken drive med selvforsvar, og hvordan kan det forstås som en del av kirkens trosopplæring?

Dette har derfor blitt min hovedproblemstilling. Underspørsmål som dukket opp underveis i skriveprosessen var: Hvordan kommuniserer plandokumentet «Gud gir-vi deler» med ungdommens virkelighet i 2019, og hva kan jeg finne i plandokumentet som taler til fordel for å inkludere selvforsvarskurs i trosopplæringen? Noen av mine kollegaer har spurt meg hvorfor vi skal drive seksualundervisning, når det er tema på skolen? Det vil jeg forsøke å svare på. I og med at jeg ser selvforsvarskurs som seksualundervisning vil det også være naturlig å i stor grad involvere dette begrepet og begrunne. Da vi hadde bispevisitas i 2016 omtalte biskop Atle Sommerfeldt selvforsvarskurs som menneskeverd i praksis, og jeg håper å kunne reflektere over akkurat det, og vise at selvforsvarskurs handler om mer enn å sparke. I arbeidet med oppgaven har jeg hatt to hovedperspektiver jeg har jobbet utfra for å kunne svare på hovedproblemstillingen; selvforsvarskurs som en del av kirkens seksualundervisning og trosopplæring, og selvforsvarskurs som menneskeverd i praksis. Når jeg har analysert plandokumentet har jeg hatt disse perspektivene med meg, også for å kunne svare på underspørsmålene. Disse linjene krysses stadig, og teorien vil også peke i retning av disse to perspektivene.

Det er flere faktorer som har gjort at selvforsvarskurs har blitt viktig for meg. Undersøkelser, rapporter, vedtak fra Ungdommens kirkemøte og flere artikler i media peker på en utvikling i

ungdomskulturen som ikke er heldig.⁵ Ungdommen har blitt mer sårbar, og det er mye som tyder på nødvendigheten av at ungdom trenger arenaer for å snakke om disse temaene. Jeg ønsker å vise til noen av disse undersøkelsene og rapportene, fordi de danner grunnlaget for mine påstander om at ungdomskulturen har store utfordringer. Ungdommens kirkemøte tok blant annet opp denne problematikken på sitt kirkemøte i 2018.

1.2 Bakgrunn for problemstilling

Ungdommens kirkemøte har ønsket at kirken skal komme mer på banen med seksualundervisning, blant annet i konfirmantarbeidet.⁶ I vedtak UKM 05/18 står det at seksualundervisningen i skolen ikke alltid ivaretar det etiske og at det er lite rom for etisk refleksjon. Det står at en helhetlig seksualundervisning også har vært mangelvare og noen steder helt fraværende i kirken. Ungdommens kirkemøte ønsket seg en oppdatert, forpliktende seksualundervisning som tak opp sentrale tema, som grenser, makt, relasjoner, følelser, kropp, onani, seksuell legning og kjønnsidentitet, spørsmål om overgrep, porno, anger og skam. Det står videre i vedtaket at kirken må være et sted der man kan oppleve at det er trygt å ta opp temaer ovenfor som viktige sider ved menneskelivet. Kirken skal også være et sted der det er trygt å snakke om psykisk og fysisk vold og overgrep, enten de har funnet sted i eller utenfor kirkelig setting. Vedtaket utfordrer oss som kirke til å gå inn i det som for mange er ukjente temaer, til å utvikle formelle dokumenter som beredskapsplaner og forbyggende planer, til å snakke med ungdom, til å ha fagdager om dette og de utfordrer utdanningsinstitusjoner til å få inn seksualundervisning som en obligatorisk del av utdanningsløpet til kirkelige stillinger.

Det finnes eksempler på at kirken går i retningen som UKM ønsker, blant annet utvikles det samtaleopplegg, konfirmantopplegg osv.⁷ Man er på vei mot en åpen og ærlig kirke, med rom for spørsmål, undring og refleksjon på ungdommers premisser. Maria Saxegaard, barne-og

---

⁵ Ungdommens kirkemøte omtales heretter som UKM.

⁶ Sakspapirene til det aktuelle vedtaket i Ungdommens kirkemøte ligger tilgjengelig på: <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/ungdommens-kirkemote/2018/ukm-sak-5-18-seksualundervisning-i-kyrkja---sakspapir.pdf>

⁷ Maria Saxegaard har hun har utviklet opplegget «Helt ærlig», som brukes i Bøler menighet. Det er et samtaleopplegg der ungdom får stille spørsmål de får helt ærlige svar på. Ungdommene trengte en arena i hverdagen hvor de kunne lære noe, få noen nye perspektiver, bli inspirert – uten at de skulle bli vurdert på det som på skolen. Dette opplegget presenteres på Trosopplæringskonferansen 2019.

ungdomsarbeider i Den norske kirke, snakker om en troverdig trosopplæring,⁸ og jeg mener selvforsvarskurs kan inngå i en troverdig trosopplæring. Ungdommen ønsker kirken på banen, og forskning viser også at det er behov for det. Undersøkelsene jeg viser til nedenfor, samt et stort antall medieoppslag om vold, voldtekter, billedspredninger og så videre kan tyde på at ungdommen sliter med grenseoverskridende adferd. Denne grenseoverskridende adferden kan gi seg utslag i at ungdommen begår handlinger de er utrygge på og angre på i etterkant, i verste fall leder denne adferden til overgrep, voldtekt og rusproblemer.

NOVA-rapporten fra 2016 viser til at færre overgrep skjer av lærere, trenere og fremmede voksne.⁹ I økende grad ser man at overgriperen nå er jevnaldrende, og ofte er alkohol med i bildet. Dette mener jeg henger sammen med en utfordrende ungdomskultur som i stor grad påvirker ungdommen. Denne ungdommen møter vi som konfirmanter og ungdomsledere, vi møter de på ungdomsklubber og i det øvrige trosopplæringsarbeidet. Dersom kirken skal møte ungdommen i den livssituasjonen de står i, må den dermed også ta i betraktning disse utfordrende sidene ved ungdomskulturen.

Ifølge NOVA-rapporten forteller 29% av jentene mellom 18 og 19 år at det har opplevd en eller annen form for kroppslig, seksuell krenkelse iløpet av livet. 7% av guttene i samme alder forteller om det samme.

Medietilsynets «Barn og medier 2016»-undersøkelse har følgende resultater:¹⁰

- 9 % av barn i alderen 13-16 år har i løpet av det siste året sendt nakenbilde(r) av seg selv.
- 26 % av jentene følte seg presset til dette
- En av ti jenter og gutter sendte nakenbilde til en eller flere ukjente mottakere.
- 17 % av barn i alderen 9-16 år har sendt bilder eller videoer av andre på nett eller mobil uten at de har sagt ja til det.
- 30 % av barn i alderen 9-16 år har sendt eller lagt ut tekst, bilder eller videoer på mobil eller internett som de angret på etterpå.

---

⁸ Saxegaard Maria , «Helt ærlig, troverdig trosopplæring,» Sist oppdatert 05.09.2019, <http://www.trosopplæringskonferansen.no/helt-erlig-troverdig-trosopplering>.

⁹ Mossige, Svein og Stefansen, Kari, *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015*. NOVA-rapport 5/16.

¹⁰ «Barn- og medierundersøkelsen,» Medietilsynet, sist besøkt 11.10.19, <http://www.barnogmedier2016.no/>.

- En av fire barn i alderen 9-16 år har opplevd at noen har vært slemme med dem eller mobbet dem på internett, spill eller mobiltelefon. 7 % har opplevd dette på ukentlig eller månedlig basis.¹¹

Ungdata-rapporten fra 2017 forteller at 21% av jentene i aldersgruppen 17–18 år mot sin vilje har opplevd å bli befølt på en seksuell måte en eller flere ganger i løpet av de siste 12 månedene. 9 % av guttene rapporterer om det samme.¹²

Ifølge Ungdata-statistikken sier 20% av jentene at de det siste året har opplevd at noen på en sårende måte har kalt dem for hore, homse eller andre ord med seksuelt innhold. For gutter er tilsvarende tall 13%.¹³

NOVA-rapporten fra 2019 peker på sosiale medier og nettspill som arenaer der gutter og jenter kommuniserer uten å se hverandre.¹⁴ Det pekes på at Snapchat og nettspill som f.eks Fortnite blir arenaer der mange temaer diskuteres. Det kan være alt fra skolehverdag til andre ungdommer osv. Min er faring fra samtaler med konfirmanter og ungdommer er at mye informasjon deles på disse arenaene, og flere ungdommer forteller at de ligger våkne om natten og kommuniserer via Snapchat med venner. Jenter forteller om at de må hjelpe andre venninner å løse problemer via Snapchat, og at det er mye baksnacking via Snapchat. Det siste bekrefter NOVA-rapporten fra 2019.

Willy Pedersen peker i sin bok *Nye seksualiteter* på en rekke utfordringer. Blant annet er bytte av seksuelle tjenester, og salg av seksuelle tjenester et problem blant unge, der han skriver at en av tretti unge har solgt sex.¹⁵

Forskningen over tegner et bilde av ungdom som sliter med å sette grenser både i forhold til seg selv og andre mennesker. Det er mange gråsoner, og flere arenaer og rom der ungdom ikke forholder seg til hverandre ansikt til ansikt. Det er i flere av disse rommene seksuelle krenkelser, mobbing, trakassering og uønskede hendelser finner sted. Man kan hevde at forebygging av slike hendelser ikke er selvforsvar, men jeg vil peke på at selvforsvarsbegrepet også omhandler slike arenaer. Da disse utfordringene utgjør en stor del

---

¹¹ «Barn- og medierundersøkelsen,» Medietilsynet, sist besøkt 11.10.19, <http://www.barnogmedier2016.no/> .

¹² Bakken, Anders, *Nasjonale resultater*. NOVA-rapport 10/17.

¹³ Bakken, *Nasjonale resultater*. NOVA-rapport 10/17.

¹⁴ Eriksen, Ingunn Marie og Seland, Ingunn, *Ungdom, kjønn og fritid*. NOVA-rapport 6/19.

¹⁵ «Én av 30 unge har solgt sex,» Adresseavisen, Sist oppdatert: 18.04.2012, <https://www.adressa.no/nyheter/trondheim/article650139.ece?act=readDebate> .

av ungdommenes hverdag vil det være naturlig at det preger Den norske kirkes undervisning, forkynnelse og trosopplæring. Jeg vil derfor analysere plandokumentet «Gud gir-vi deler», for å se hva i plandokumentet som kan svare på min problemstilling, og om det finnes noe i plandokumentet som taler til fordel for å implementere selvforsvarskurs som en del av trosopplæringstiltakene. Arenaene tidligere omtalt, gråsonene, eller der regler og grenser kan hvikes ut, omtales av Jan Christian Kielland Nielsen som grenseløse rom. Nielsen skrev om dette da han jobbet som gateprest for ungdom i Oslo.

1.2.1 Grenseløse rom

Jan Christian Kielland Nielsen skrev i sin artikkel i Prismet 01-10 om grenseløse rom.¹⁶ Han beskriver grenseløse rom som arenaer der det meste er tillatt og grensene er svært utydelige. Grensene mellom hva som er privat og hva som er offentlig er gjerne også utydelige. Eksempler på slike rom er sosiale medier, hjemme-alenefester, steder der ungdommen henger. Disse stedene velger ungdommene å være en del av, men det er muligens ikke et reelt valg, da det å stå utenfor disse arenaene gjerne kan skape et utenforskap som ikke oppleves godt. Ungdommene lever i og håndterer disse arenaene daglig, det vil derfor gi lite mening å skulle skille ungdommene fra arenaene. Jeg vil heller mene at utfordringen er å bidra til å gi ungdommene hjelp til refleksjon og trygghet som gjør at de kan bevege seg på disse grenseløse arenaene med visshet om sin egen verdighet og med mot til å si fra når noen krysser grensene som beskytter.

1.3 I grenselandet mellom diakoni og kirkelig undervisning

Med det som er skrevet over ser jeg at oppgavens tema beveger seg i grensene mellom diakoni og kirkelig undervisning. Ser man rent stereotypisk på hva som kjennetegner begrepene diakoni og kirkelig undervisning er det lett å holde begrepene adskilt. Med diakoni tenker vi raskt på omsorg, sykepleie og eldreomsorg utfra et kristent menneskesyn. Vi kan se det som en omsorg som angår alle, uansett tro. Diakoni kan forstås som en hjelp til noen som på en eller annen måte befinner seg i livsfaser med behov for støtte og omsorg. Undervisning forstås som formidling av kunnskap, vi ser fort for oss en form for skole. Undervisning kan forbindes med et bestemt formål, tilegnelse av en bestemt kunnskap eller forberedelse

---

¹⁶ Kielland Nielsen, Jan Christian «*Mellom grenseløse og grenserike rom*».

innenfor et fagfelt. Dette er stereotypisk. Ser man på definisjonen av diakoni slik den står i Plan for diakoni er den mer konkret og mer omfattende enn nevnt ovenfor:

«Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.»

(Plan for diakoni, Den norske kirke)¹⁷

Ser man nærmere på dokumenter som definerer kirkelig undervisning ser man at begrepet nok ikke er så snevert som beskrevet ovenfor. Selv om noen vil mene at kirkelig undervisning er mer enn trosopplæring, har jeg valgt å bruke hovedmålet i Plan for trosopplæring for å beskrive omfanget av den undervisningen som skal være i Den norske kirke, og også inkludere trosopplæring i begrepet kirkelig undervisning. Trosopplæringen er ment som et tiltak for å lære opp barn i kirkens tro og liv.

«Trosopplæring er å legge til rette for at den dømte kan leve og vokse i et livsforhold til den treenige Gud.»¹⁸

I denne sammenhengen er måten vi som kirke møter barn på, helt sentral. Holdningene vi møter dem med vil bli tolket som de holdningene kirken står for. I Den norske kirkes visjonsdokument står det at kirken skal være "en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke" og den definerer åpen som "åpen ved å utvikle fellesskap som verdsetter mangfold og respekterer ulikheter".¹⁹

Hovedmålet er beskrevet slik:

- Plan for trosopplæring i Den norske kirke har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som
- vekker og styrker kristen tro

---

¹⁷ Kirkerådet, *Plan for diakoni*. Dokumentet er tilgjengelig på https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/planer-visjonsdokument-og-strategier/plan_diakoni_2010_bokmaal2.pdf

¹⁸ Kirkerådet, *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*. (Den norske kirke: 2010). Dokumentet er tilgjengelig på https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/planer-visjonsdokument-og-strategier/plan_trosopplaering_bokmaal.pdf

¹⁹ Kirkerådet, *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 1.

- gir kjennskap til den treenige Gud
- bidrar til kristen livstolkning og livsmestring
- utfordrer til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsliv for alle døpte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne.²⁰

Kirkelig undervisning dreier seg om mer enn formidling av en viss type kunnskap. Kirkelig undervisning er en type undervisning som tar hele mennesket og dets livssituasjoner på alvor. Den kristne kunnskap rent konkret er ikke et mål i seg selv, men undervisningen skal bidra til å gi mennesket forståelse, hjelp og refleksjon omkring seg selv som menneske i et samfunn, i lys av evangeliet. Hovedmålet for trosopplæring omtaler begreper som livsmestring og livstolkning, som er sentrale begreper i denne oppgaven, og jeg vil komme tilbake til dem.

Mitt hovedstated er fagfeltet kirkelig undervisning, og oppgaven vil av og til befinne seg i skjæringspunktet mellom kirkelig undervisning og diakoni. Det er utfordrende å skille disse to fagfeltene fra hverandre, diakoni er en stor del av kirkelig undervisning.

Når det er utfordrende for oss som jobber i fagfeltet å holde disse begrepene fra hverandre vil det være umulig for ungdommer. Men slik jeg ser det er ikke det viktig. For ungdommene er det relasjonen til kirken og ikke minst de som jobber der som avgjør om de kommer på trosopplæringstiltak. Da er det ikke av stor viktighet hvorvidt fagfeltene er nøye atskilt. Den norske kirke kan være en undervisende kirke med en diakonal funksjon.²¹

Diakoni er en del av hele kirkens arbeid, det vil derfor være elementer av diakoni i oppgaven, og det er nok de som mener selvforsvarskurs er et rent diakonalt trosopplæringstiltak. Mye av arbeidet til en kateket berører også fagfeltet diakoni, og jeg som har pekt på tidligere er det mange glidende overganger.

1.3.1 Diakonal didaktikk

Diakoni skal gjennomsyre arbeidet i Den norske kirke, også kirkelig undervisningssektor. Særlig i selvforsvarkurs kommer dette til uttrykk, men også i alle våre møter med barn og

---

²⁰ Kirkerådet, *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler.*

²¹ Birkedal, Erling, *Noen ganger tror jeg på Gud, men?: en undersøkelse av gudstro og erfaring med religiøs praksis i tidlig ungdomsalder*, side 131-132

unge der relasjon er avgjørende for tillit og kvalitet. Undervisningen i et selvforsvarskurs er svært sentral, men kan ikke stå alene. Den må stå i samsvar med hvordan vi møter de ungdommene som kommer på kurs.

Anne Kristin Fauske skriver i sin bok *Ungdomsteologi om begrepet diakonal didaktikk*.²² Hun skriver at kirken kan legge til grunn en todelt strategi som forener diakoni og kirkelig undervisning på en måte som tjener barn og unge på best mulig måte. For det første kan kirken opptre som hjelp i kriser, som sjelesørger og samtalepartner. På den annen side kan kirken ha en trosopplæring som oppleves nær og minst mulig fremmed, for å gjøre kommunikasjon lettere når det er behov for det. Fauske skriver at utfordringen ligger i å opptre slik at den unge kan bli sett, bekreftet og inkludert i et kirkelig fellesskap. Hun beskriver denne tenkningen som en diakonal didaktikk, der undervisning skjer under perspektivet omsorg for den enkelte.

1.4 Metode

For å kunne svare på ovenfor beskrevne problemstilling og underspørsmål vil jeg gjøre en dokumentanalyse av Plan for trosopplæring «Gud gir-vi deler» i Den norske kirke.²³ Hva jeg legger i begrepet dokumentanalyse vil jeg omtale nærmere i kapittelet om metode. Der vil jeg også utdype den teoretiske bakgrunnen for metodevalget. Som bakgrunn for metode benytter jeg metode fra Repstad.²⁴ Han skriver hovedsakelig om metode innenfor empirisk forskning, men hans metoder kan også benyttes som veiledning til dokumentanalyse.

Undersøkelsesmetoden for denne avhandlingen er dokumentanalyse. Jeg gjennomgår Plan for trosopplæring «Gud gir-vi deler» med tanke på hva som der kan forsvare å definere selvforsvar som trosopplæring.²⁵ Jeg vil også forsøke å finne svar på underspørsmålene. En slik gjennomgang forutsetter selvfølgelig en stor grad av tolkning, både språklig - og i lys av Den norske kirke som organisasjon og som tros- og verdiformidler. Senere vil jeg gjøre rede for grunnlaget for materialvalget, hvilke metodiske valg jeg velger å benytte meg av og hvilke utfordringer jeg eventuelt vil møte.

---

²² Fauske, Ann-Kristin, *Mer enn ord – Ungdomsdiakoni i praksis*.

²³ Kirkerådet, *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*.

²⁴ Repstad, Pål, *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag*.

²⁵ Kirkerådet, *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*.

Metode er en fremgangsmåte, et middel for å finne svar på/løse et problem og komme frem til ny kunnskap. Metoden er redskapet vårt i møte med det vi vil undersøke. Metoden hjelper oss til å samle inn data, det vil si den informasjonen vi trenger til det vi ønsker å finne svar på.²⁶

1.4.1 Dokumentanalyse som metode

Repstad skriver om dokumentanalyse som kvalitativ metode. Han viser til at skriftlige kilder kan benyttes i kombinasjon med, eller i stedet for feltarbeid og kvalitative intervjuer.

Dokumentet som analyseres får da status som kilde, fordi den som analyserer det regner med at dokumentet har noe vesentlig å si for problemstillingen.²⁷ I denne avhandlingen har jeg valgt å analysere Trosopplæringsplanen som en kilde for hva Den norske kirke som organisasjon legger av premisser for sin opplæring av barn og unge. Jeg regner med at dokumenter som omtaler måten trosopplæringen skal foregå på, sier noe om hvem som er målgruppe og hvordan målgruppen skal oppfattes. Jeg har valgt å bruke dokumentanalyse som metode for tydelig å kunne avgrense materiellet jeg har arbeidet med. Jeg har analysert teksten ved bruk av hermeneutisk metode.²⁸ Føllesdal og Walløe definerer hermeneutikk som «*studie av forståelse, og hvordan vi bør gå frem for å oppnå forståelse.*»²⁹ Når vi nærmer oss en tekst, vil vi møte teksten igjennom vår horisont. Føllesdal og Walløe definerer en horisont som mengden av de oppfatninger og holdninger som vi har på et gitt tidspunkt, bevisste og ubevisste, og som vi ikke har vår oppmerksomhet rettet mot. Dette kommer jeg nærmere tilbake til i slutten av metodekapittelet.

Mens induktive studier lager teorier ut fra studier av et fenomen, tester deduktive studier teoriene mot virkeligheten.

Den type analyse jeg skal bruke kan være hypotetisk-deduktiv, der man tar utgangspunkt i en hypotese og jobber ut fra det, uten å la empirien påvirke hva man ser etter.³⁰ Et annet alternativ er analytisk-induktiv. Induktive studier går ut på at man observerer og gjør erfaringer for å skaffe seg tilstrekkelig informasjon om noe spesielt til man kan utvikle bestemte prinsipper og regler (teorier) om det. Analysen påvirkes av hva man observerer og

---

²⁶ Dalland, Olav, *Metode og oppgaveskriving for studenter*.

²⁷ Repstad, *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag*, side 103.

²⁸ Føllesdal, Dagfinn og Walløe, Lars, *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi*, side 89.

²⁹ Føllesdal og Walløe, *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi*, side 89.

³⁰ Lynggaard, Kennet, *Dokumentanalyse*.

erfarer. Min analyse har imidlertid trekk fra begge analyseformene. Ettersom jeg tar utgangspunkt i noen begreper som er definert på forhånd og en problemstilling, og leter etter dette i dokumentene, kan man si at analysen er deduktiv, fra teori til praksis. Den kan likevel også sies å være analytisk-induktiv ettersom dokumentene, og dermed empirien, påvirker hva jeg ser etter og hva resultatet blir, fra praksis til teori. Jeg leter etter noe bestemt i plandokumentet, men empirien har påvirket meg i prosessen. Når man har trekk fra begge analyseformene kalles det abduktiv analyse, som handler om å ha noen faste holdepunkter, men likevel klare å løfte blikket, se mulige mønstre og sammenhenger, og bli opplyst og påvirket underveis i prosessen.³¹ Abduktiv analyse preges av at teori og praksis står i gjensidig forhold til hverandre, der man er avhengig av både teori og praksis.

1.4.2 Insider/outsider

Forfatterne av plandokumentet «Gud gir-vi deler» har sine forståelseshorisonter og føringer, og teksten bærer naturlig nok preg av dette. Samtidig møter jeg teksten med min bakgrunn som fagperson. Repstad skriver om hvordan forskerens holdninger bevisst og ubevisst farger hans eller hennes valg av problemstillinger og tolkning av materialet forskeren velger å analysere. Kristin Graff-Kallevåg og Tone Stangeland Kaufman har skrevet om forskerrollen når man er «insider» i sin artikkel «*Spiritualitet i kirkens trosopplæring*» at den kan være utfordrende.³² Jeg anser meg selv for å være en absolutt «insider» i denne oppgaven. Med det mener jeg at det er både mitt livssyn og min profesjon oppgaven har utgangspunkt i, og selvforsvarskurs er et trosopplæringstiltak jeg selv har vært med på å utvikle. Det å forske i egne kretser, på egen arbeidsplass og i egen kultur kan by på utfordringer. Gjennom arbeidet med denne avhandlingen har jeg hele tiden vært bevisst på utfordringer som ligger i det å kombinere forskerrollen med den etablerte rollen min som menighetspedagog og ansvarlig for både trosopplæringsplanen og selvforsvarskurset som tiltak. På den annen side kan man si at bruk av teori gjør meg til en outsider da det å bringe med seg teorier når man ser på en kjent praksis gir nye tanker og et mer kritisk blikk.

---

³¹ Alvesson og Sköldbberg, *Reflexive Methodology. New Vistas for Qualitative Research.*, side 16 -17.

³² Graff-Kallevåg, Kristin og Stangeland Kaufman, Tone, *Spiritualitet i kirkens trosopplæring*, side 19-20.

Gullestad etterlyser et mer avslappet forhold til forskning på egen kultur.³³ Hun sier videre at et argument som har vært brukt rundt denne problematikken, er at mens en antropolog i sitt eget samfunn må jobbe med å komme ut av en kulturell hjemmeblindhet, må en antropolog i et annet samfunn komme seg inn og «knekke koden». Nielsen og Repstad trekker fram kjennskap til organisasjonen som en mulig fordel.³⁴

Det er utfordrende å holde analytisk distanse til temaet og oppgaven. Jeg er klar over at min bakgrunn, erfaringer både privat og profesjonelt påvirker måten jeg leser og tolker materialet. Dette kan kalles førforståelse. Førforståelsen er summen av mine livserfaringer - hverdagserfaringer, studieerfaringer og profesjonelle erfaringer som en må være bevisst på i hele forskningsprosessen. Det innebærer også de oppfatninger, meninger, kunnskap, erfaringer og fordommer jeg sitter med i forkant av en undersøkelse.³⁵ Det vil si at den forståelsen jeg sitter med er bundet opp til en viss kontekst og kultur, som jeg har ervervet gjennom erfaring og etablert i meg og som jeg på sett og vis tar for gitt. Det har underveis vært nødvendig å reflektere over mitt eget ståsted, og hvordan mine reaksjoner kan virke inn på resultatene etter analysen.³⁶ Min førforståelse påvirkes av min bakgrunn fra sosialpedagogikk, allmennpedagogikk, sjelesorgstudie fra MF, annen pedagogisk utdanning, det faktum at jeg har deltatt på selvforsvarskurs selv og arrangert seks kurs i menigheten jeg arbeider i, arbeidserfaringene jeg har fra ungdomsarbeid både som frivillig, ungdomsdiakon og menighetspedagog, min tverrkulturelle bakgrunn og at jeg er kvinne. Mitt valg av teoretisk perspektiv, metode og tilnærming til problemstillingen vil dermed være påvirket av min teoretiske og praktiske bakgrunn. Vi forstår alltid med utgangspunkt i det vi allerede har forstått, slik vi også forsøker å tilpasse ny kunnskap til våre allerede etablerte oppfatninger.³⁷ Likevel har jeg opplevd, gjennom å lese litteraturen til denne oppgaven og å dykke dypere ned i selve tiltaket, og tidvis kunne se tiltaket med et utenfrablakk med en viss objektivitet. Det kan være en positiv forsterker å se sin praksis på distanse gjennom litteraturen og teorien. Det kan også gjøre at man endrer praksis, fordi man ser at endringer vil gjøre arbeidet bedre. Mellom nærhet og distanse er det rom for endringer og klarsyn. Jeg har forsøkt å ta et skritt

---

³³ Gullestad, Marianne, *Studiet av egen samfunnskultur som utfordring*.

³⁴ Nielsen og Repstad, *Fra nærhet til distanse og tilbake igjen*.

³⁵ Neumann og Neumann, *Forskeren i forskningsprosessen*, side 26.

³⁶ Thagaard, *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*, side 47.

³⁷ Karlsen, *Språk og argumentasjon for samfunnsvitere*, side 15.

tilbake for å se det kjente utenfra. For å gjøre dette har jeg valgt å benytte ulike teoretikere, teologisk og pedagogisk for å utvide det faglige grunnlaget for analysen. Teorikapittelet vil danne grunnlag for min analyse, og så vil drøftingen følge deretter. I utformingen av teori og metode har jeg forsøkt å være bevisst problemstillingene knyttet til validitet og reliabilitet

Repstad skriver om hvordan fortolkning og analyse går over i hverandre som arbeidsfaser i kvalitative studier. Med analyse mener Repstad at prosessen med å lese og ordne data slik at de danner mønster, mens fortolkning handler mer om å vurdere materialet ut fra de forskningsspørsmål som prosjektet handler om.³⁸ Jeg finner det utfordrende å skille analysen fra drøftingen, men min oppgave vil være å hele tiden ha fokus på plandokumentet og innholdet i den, samt min problemsstilling og underspørsmålene. Teorien jeg bygger oppgaven rundt vil hjelpe meg å analysere plandokumentet. I teorikapittelet vil det være nødvendig å definere noen begreper, samtidig som jeg redegjør for hvilke teoretikere og hvilken litteratur som danner grunnlag for min analyse av plandokumentet, og som vil være

1.4.3 Avgrensninger

For at ikke oppgaven skal bli altfor stor og sprikende har det vært nødvendig å gjøre noen avgrensninger, både innenfor tematikk og litteratur. Det ble svært tidlig klart for meg at jeg ikke ønsket å bidra inn i en debatt om syn på homofili i Den norske kirke. En sunn undervisning om seksualitet mener jeg at man kan ivareta uavhengig av syn på homofili og syn på likekjønnet vigsel, som har vært tematisert i Den norske kirke gjennom mange år. Denne faglige diskursen er svært sammensatt, og altfor omfattende å ta med inn i denne avhandlingen. Kjønn har derfor heller ikke vært et tema som har fått mye oppmerksomhet.

Jeg har heller ikke gått tungt inn den kristne seksualetikken, dette for at oppgaven ikke skulle bli for omfattende og sprikende.

Fokus for avhandlingen er seksualitet, selvforsvarsbegrepet, grensesetting og mestring uavhengig av kjønn og legning.

---

³⁸ Repstad, *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag*, side 113.

1.5 Disposisjon

Etter jeg har gjort rede for metodevalg og valg av materiale, vil jeg gå inn det litterære teorimaterialet som danner grunnlag for hvordan jeg analyserer «Gud gir-vi deler». Jeg vil i teorikapittelet definere noen knagger og begreper som påvirker analysedelen.

Analysekapittelet vil omhandle plandokumentet «Gud gir-vi deler», og jeg vil der tilstrebe å finne svar på hovedproblemstilling og underspørsmål med bakgrunn i den litteraturen som vises til i teorikapittelet. Til sammen vil dette føre frem til drøftingskapittelet, som innledes av en fortellingsbeskrivelse fra et selvforsvarskurs. I drøftingskapittelet vil jeg veie det jeg finner i analysearbeidet opp mot litteraturen jeg bygger oppgaven på, samt se det opp mot forskningen jeg refererer til i innledningen og så svare på hovedproblemstilling og underspørsmål. Tilslutt vil jeg reflektere over det som har fremkommet iløpet av arbeidet med avhandlingen og beskrive hvorvidt og eventuelt på hvilken måte det har påvirket min praksis.

1.6 Overordnet målsetning

Ved inngangen til arbeidet med denne avhandlingen ble det nødvendig å definere hva jeg ønsket å bidra med inn i den faglige diskursen innenfor fagfeltet kirkelig undervisning. Som jeg har nevnt tidligere i innledningen var det ikke utfordrende å definere tema for oppgaven. Årsaken til at jeg analyserer plandokumentet «Gud gir-vi deler» er at jeg ønsket å se hva som taler til fordel eller begrenser muligheten for å kalle selvforsvar trosopplæring. Jeg ønsker med oppgaven å åpne for og bidra inn i en faglig diskurs om selvforsvarskurs og også om seksualitetsundervisning i Den norske kirkes undervisningstjeneste.

Først måtte jeg se på hva som ligger i en faglig diskurs. En diskurs kan betraktes som en slags metasamtale, som inneholder strukturerte overbevisninger, rasjonaliseringer, logikker og kunnskapsformer som et hvert individ forholder seg til. Man posisjonerer seg og gir et bilde av seg selv, i forhold til noe eller noen gjennom diskurser.³⁹ Når man leser noe med et diskursivt perspektiv for øyet, kan man oppdage noe annet enn det rent konkrete bildet. Dette med perspektiv kommer jeg nærmere inn på i analysekapittelet.

Innenfor fagfeltet kirkelig undervisning har jeg ikke funnet mye forskning eller faglige diskurser omkring seksualitetsundervisning i Den norske kirke. Jeg har lest noen avhandlinger

---

³⁹ Widerberg, Karin, *Kunskapens kön - ett generationsperspektiv*. side 138.

innenfor fagfeltene diakoni og praktisk teologi som har omhandlet seksualitet, og noen fra læreryrket. Å lese disse har økt min motivasjon til å løfte den faglige diskursen omkring seksualitet også inn i fagfeltet kirkelig undervisning, og jeg henviser til enkelte av de i oppgaven.

For å kunne bidra inn i denne diskursen er det av viktighet at metodevalget er hensiktsmessig og at jeg ved hjelp av metode legger noen rammer for hvordan resten av oppgaven skal utformes, teoretisk og analysemessig.

2. Teori

I denne avhandlingen er seksualitetsteori viktig for min analyse og drøfting av hva selvforsvar kan bety i en trosopplæringssetting. Dette er slik en sentral del av det teoretiske rammeverket for problemstillingen, og derfor presenteres denne teorien her i teoridelen. I tillegg har jeg, gjennom arbeidet med analysen, sett hvordan også mestringsteori og teori om relasjonskompetanse er sentralt for å belyse problemstillingen. Det danner grunnlaget for valget om å inkludere også dette i teoridelen.

Hver dag utsettes vi for seksuelle inntrykk og uttrykk i samfunnet rundt oss gjennom reklame, klær og andre kulturuttrykk. På den annen side er min opplevelse at man har et snevert syn på seksualitet når vi skal undervise om det. Jeg nevnte innledningsvis at kirken tradisjonelt sett har vært preget av en relativt snever seksualitetsforståelse i vår undervisning og forkynnelse. Videre i teorikapittelet ønsker jeg å løfte blikket, utvide begrepet, og identifisere sentrale aspekter ved seksualiteten for å besvare problemstillingen.

2.1 Seksualitet

Seksualitetsbegrepet er vidt, og favner mange områder. Det har i human- og samfunnsvitenskapen vært en polarisering mellom dem som ser på seksualiteten som en naturgitt kjønnslig drift og de som ser på seksualitet som noe kulturskapt.⁴⁰ Senere i denne oppgaven vil det være det sistnevnte synet på seksualitet som blir relevant for meg, men jeg kommer også inn på den biologiske dimensjonen av seksualitetsbegrepet.

---

⁴⁰ Bäckman, Maria, *Kön och Känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, side 16.

Jeg vil konsentrere meg om de områdene som berører innholdet i et selvforsvarskurs. Etter jeg har definert begrepet seksualitet ønsker jeg å presentere teorier jeg oppfatter som relevante og beskrivende for hvordan man ser på seksualitet i Norge i dag, og deretter hvordan man tenker om kristen seksualetikk og seksualitet i kristen kontekst i dag. Jeg har da valgt å hovedsakelig bruke norsk litteratur, og forskning fra Norge. I all hovedsak brukes forskerne og teoretikerne Willy Pedersen, Bente Træen og Åse Røthing, som blir nærmere presentert underveis i avhandlingen.

Elise Ottesen Sjøvik skriver i sin masteravhandling i praktisk teologi «Mer enn sex» om begrepet seksualitet at fordi vi er kjønn, er vi seksuelle. Seksualitet berører oss alle og er en grunnleggende kraft i oss som utvikler seg gjennom flere stadier i våre liv. Slik vi utvikler oss fra barn til voksen, slik utvikles også vår seksualitet, skriver hun.⁴¹

Tradisjonelt sett har man sett tendenser til et ganske snevert syn på seksualitet, som i stor grad omhandler den seksuelle akten, samleiet. Men i nyere tid ser man at seksualitetsbegrepet har blitt videre, noe som gjenspeiles i litteraturen jeg har valgt å legge til grunn i avhandlingen. Bente Træen forsker på seksualvaner i befolkningen, spesielt blant ungdom, og har også arbeidet med rusmiddelforskning. Hun har også forsket på seksuelle dysfunksjoner og er forfatter og medforfatter av flere bøker om seksualitet beregnet på ungdom og voksne.⁴² Træen skriver at man av og til får inntrykk av at sex og samleie likestilles, men dette mener hun er en feil likestilling. Hun skriver at ungdom er seksuelt aktive lenge før de er samleieaktive.⁴³

Åse Røthing er forsker ved Senter for kvinne- og kjønnsforskning ved Universitetet i Oslo, og har skrevet blant annet to bøker om ungdom og seksualitet: *Sex, kjønn & kristentro* og *NÅ. Kjønn, heteroseksualitet, etiske dilemmaer*.⁴⁴ Røthing skriver at ordet seksualitet kan gi to typer assosiasjoner. På den ene siden alle seksuelle spenninger mellom kjønn, og på den andre siden knyttes det først og fremst til samleieakten.⁴⁵

---

⁴¹ Sjøvik Ottesen, *Mer enn sex, Hvordan en vid definisjon av seksualitetsbegrepet kan inkludere enslige i formidling av kristen etikk*.

⁴² Wikipedia. s.v Bente Træen. 13.10.2019, https://no.wikipedia.org/wiki/Bente_Tr%C3%A6en .

⁴³ Træen. *Seksuallivet i Oslo 1997*, side 39.

⁴⁴ Gyldendal. S.v Åse Røthing. 13.10.2019, <https://www.gyldendal.no/Forfattere/Roething-AAse> .

⁴⁵ Røthing, *Sex, kjønn & kristentro*, s 158.

2.1.1 Seksualitetsbegrepet

I Store norske leksikon defineres seksualitet slik:

Seksualitet er et begrep som omfatter kjønnslivet, forplantning, tiltrekning, lyst, fantasier, moral og kulturelle normer.

Seksualiteten preger og gjennomsyrrer personligheten på en grunnleggende måte. Seksuelle og erotiske følelser, tanker og handlinger utspiller seg i seksualiteten.

Seksualiteten følger mennesket gjennom hele livet.⁴⁶

Leser man WHO sin definisjon av begrepet ser man en noe videre forståelse av seksualitetsbegrepet. WHO forstår seksualiteten som en integrert del av ethvert menneskes personlighet. Seksualiteten er ifølge WHO et grunnbehov som utgjør et aspekt av det å være menneske som ikke kan skilles fra andre livsaspekter. Seksualitet er ikke synonymt med samleie eller evnen til å oppnå orgasme, og er heller ikke summen av hele vårt erotiske liv. Alt dette kan være en del av vår seksualitet, men behøver ikke være det. Seksualitet omfatter ifølge WHO så mye mer, den finnes i den energien som driver oss til å søke kjærlighet, kontakt, varme og nærhet, den uttrykkes i det vi føler, hvordan vi beveger oss, hvordan vi berører andre og selv blir berørt. Seksualiteten handler om å være sensuell, såvel som seksuell.

Definisjonen til WHO innebærer at seksualiteten påvirker våre tanker, følelser, handlinger, og vårt samspill med andre mennesker.⁴⁷ Definisjonen samsvarer med mye av den litteraturen som anvendes i denne oppgaven.

I større eller mindre grad opererer teoretikerne jeg benytter med et vidt seksualitetsbegrep. Et eksempel på dette er Willy Pedersens seksualitetsbegrep. Willy Pedersen forsker på spørsmål knyttet til ungdom, rusmidler, atferdsproblemer, seksualitet og sosial marginalitet. Han er professor i sosiologi ved Universitetet i Oslo og også knyttet til NOVA, som har utført flere av undersøkelsene jeg refererer til i innledningen. I Willy Pedersens litteratur er seksualitetsbegrepet forankret i hans forskningsarbeid, et forskningsarbeid som i stor grad peker i retning av at ungdom i dag har utfordringer med grensesetting både i forhold til seg

---

⁴⁶Store norske leksikon. S.v Seksualitet, 13.10.2019, <https://sml.snl.no/seksualitet>.

⁴⁷www.who.com «Defining sexuality,» 13.10.2019, https://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en/

selv og andre, strever med seksualitetsbegrepet, og er preget av grenseoverskridende adferd. Jeg har referert til disse undersøkelsene innledningsvis, og vil komme tilbake til de avslutningsvis i drøftingsdelen.

2.1.2 Kjønn og seksualitet

Willy Pedersen benytter i sin litteratur begrepet skeiv teori. Skeiv teori defineres av Store norske leksikon slik:

Skeiv teori eller queer-teori (av engelsk queer theory) er en fellesbetegnelse på tenke- og analysemåter som utfordrer og problematiser forståelser og begrepsbruk knyttet til kjønn og seksualitet.

Begrepet er en paraplybetegnelse for ulike og til dels motstridende strømninger som oppsto i universitetsmiljøer i USA rundt 1990, og som siden er blitt et viktig perspektiv innenfor internasjonal kjønnsforskning.⁴⁸

Skeiv teori er også opptatt av kjønn og seksualitet som identitetsgivende faktor, men forsøker å belyse mekanismene som ligger bak hvordan denne identiteten dannes. Når det gjelder kjønn formulerer Willy Pedersen at:

*«I den skeive teorien er et hovedpoeng at seksualiteten snarere kan knyttes til handlinger som vil være kontekstbundne, og ikke på samme måte vil vise til dyptliggende identiteter.»*⁴⁹

Dette innebærer at seksualitet er noe man gjør, ikke noe man er eller har. Det at seksualitetsbegrepet knyttes opp mot handlinger, noe man gjør, er sentralt for selvforsvarskurs der man lærer både psykiske og fysiske verktøy for å verne seg selv, noe jeg kommer tilbake til senere i teorikapittelet når jeg skal omtale innholdet i selvforsvarskurs. Dette momentet fra skeiv teori vil derfor få en plass i analysen og drøftingen til tross for at jeg har avgrenset oppgaven til å ikke handle om kjønn eller legning.

Ovenfor har jeg redegjort for viktige teoretiske perspektiver på seksualitet. I det følgende skal jeg se nærmere på hva vi vet om seksuell aktivitet og holdninger til sex blant unge i Norge i dag. De tre teoretikerne benyttet (Pedersen, Røthing og Træen) jeg har benyttet foregående er

---

⁴⁸ Store norske leksikon. S.v skeiv teori, 13.10.2019, https://snl.no/skeiv_teori

⁴⁹ Pedersen, *Nye seksualiteter*, side 31.

aktuelle for hvordan seksualitetsbegrepet brukes i dag, jeg vil derfor i størst grad fortsatt holde meg til deres forskning og litteratur.

2.1.3 Seksualitet i Norge i dag

Skal voksne, enten som fagpersoner eller som foreldre, kunne hjelpe og bistå unge mennesker i seksuelle spørsmål, er det av største betydning at de forstår hvorfor ungdom seksuelt handler som de gjør⁵⁰

Debutalderen for sex i Norge har vært stabil i mange tiår, men forskningen peker i retning av at debutalderen har sunket noe nå. Gjennomsnittlig debutalder for jenter er cirka 16,7 år og for gutter cirka 17,9 år.⁵¹

I Tidsskriftet rapporterer forskeren nevnt tidligere, Willy Pedersen og hans forskerkollega Sven Ove Samuelsen, data om seksualvaner fra undersøkelsen Ung i Norge.⁵² Et representativt utvalg av norske tenåringer besvarte i 1992 og 2002 spørsmål om blant annet seksuelle erfaringer. Undersøkelsen viser at debutalderen for sex er redusert med et halvt år for gutter (til 17,9 år) og et helt år for jenter (til 16,7 år), og at jenter i minst like stor grad som guttene nå har sex utenfor langvarige kjæresteforhold. Forskningen har funn som tyder på at ungdom nå har tidligere sex, oftere sex og mer variert sex. Undersøkelsen bekrefter funn i Folkehelseinstituttets seksualvaneundersøkelse blant voksne fra 2002.⁵³

Pedersen og Samuelsen mener en underliggende årsak til tidligere debut er den tidligere kjønnsmodningen, samt at bedre tilgjengelighet av prevensjonsmidler kan ha fjernet en hindring for sex hos mange jenter. Pedersen & Samuelsen antar også at ungdom er påvirket av ukeblader, TV og annonser som fremstiller sex som mer attraktivt.⁵⁴ Denne undersøkelsen viser at en slående endring i den aktuelle perioden er det vi kan kalle seksualiseringen av det

---

⁵⁰ Træen, *Ungdom og seksualitet*, side 9.

⁵¹ www.bufdir.no, «Ungdom og seksualitet», sist oppdatert 27.06.2019, https://www.bufdir.no/Foreldrehverdag/Ungdom/Ungdom_og_seksualitet/

⁵² Pedersen, Samuelsen, «Nye mønstre av seksualatferd blant ungdom».

⁵³ Stigum, Træen, Magnus, *Rapport fra seksualvaneundersøkelsene i 1987, 1992 og 1997*.

⁵⁴ Pedersen, Samuelsen, «Nye mønstre av seksualatferd blant ungdom».

offentlige rom.⁵⁵ Disse funnene har vært svært interessante for min problemstilling, og noe jeg vil komme mer inn på i drøftingen, der jeg også trekker inn mine egne erfaringer fra samtaler med ungdom om dette temaet.

En annen forklaring til funnene hos Pedersen og Samuelsen mener de kan være endringer i bruken av kommunikasjonsteknologi blant ungdom, som sosiale medier med chattefunksjon. Denne endringen har vært svært markant, og innebærer at det store flertallet unge nå har mobiltelefon og adgang til Internett. I tillegg vet vi at mobilbrukere mellom 13 og 15 år skriver flest nattlige tekstmeldinger. Dette mener Pedersen og Samuelsen kan tenkes å ha endret samhandlingen mellom kjønnene og også ha lettet tilgangen på mulige partnere.⁵⁶ Dette mener jeg, som jeg vil komme tilbake til i drøftingsdelen, at danner grunnlag for at undervisning om grensesetting, bevisstgjøring omkring valg og egen seksualitet er svært aktuelt.

Sosiologen Anthony Giddens sier at seksuell frigjøring består i å integrere seksualitet som er frigjort fra reproduksjonen, eller plastisk seksualitet, med selvets refleksive prosjekt.⁵⁷ I det kan man forstå det slik at seksuell frigjøring er et mål som ifølge Giddens involverer at sex ikke lenger er det samme som samleie mellom mann og kvinne, og at seksuell frigjøring dermed ikke er kjønnsbestemt, men snarer avhengig av to samtykkende parter. Tidligere var sex knyttet til reproduksjon, men gjennom kvinners økte selvbestemmelse og normalisering av ulike seksuelle praksisformer som ikke har reproduksjon som formål, ble seksualitet noe mer enn reproduksjon.⁵⁸

Noen av mine påstander er på grunnlag av ungdataundersøkelser, og de danner også grunnlaget for mye av det forebyggende arbeidet som drives i kommunen der jeg arbeider. Det vil derfor være naturlig å definere hva som ligger i begrepet Ungdataundersøkelse.

---

⁵⁵ Plummer. *Telling sexual stories: power change and social worlds*.

⁵⁶ Pedersen, Samuelsen, «Nye mønstre av seksualatferd blant ungdom».

⁵⁷ Pedersen, *Nye seksualiteter*, side 27

⁵⁸ Pedersen, *Nye seksualiteter*.

2.1.4 Ungdataundersøkelsene

Ungdata er et kvalitetssikret system for gjennomføring av spørreundersøkelser lokalt blant ungdomsskoleelever og elever på videregående opplæring. Ansvarlige for undersøkelsen er velferdsforskningsinstituttet NOVA.⁵⁹

Gjennom denne undersøkelsen kan kommuner og fylkeskommuner tilegne seg kunnskap omsider ved ungdomsliv. Dette er et viktig verktøy for det lokale folkehelsearbeidet, skole, forebyggende arbeid for ungdom, og også for oss i kirken som arbeider med ungdom.⁶⁰

Undersøkelsen dekker sentrale sider ved ungdommens livsstil og livssituasjon. Den omhandler skole, fritid, relasjon til foreldre og venner, nærmiljø, helse, rus, kriminalitet, vold og mobbing.⁶¹

Ungdataundersøkelsene har fulgt utviklingen hos norsk ungdom fra 2010 til nå, og selv om dette er et relativt kort tidsrom, får man likevel en god pekepinn på utviklingstrekk.

Man kan ved å gå inn på nettsidene for undersøkelsen hente ut resultatene fra sin kommune, trekke ut de opplysningene man trenger, og benytte det når man legger opp undervisning eller trosopplæringstiltak.

De ferskeste tallene forteller oss blant annet følgende, utover det som allerede er fremhevet i avhandlingen:

- Dagens ungdom lever i hovedsak svært aktive liv.
- Det sees en vesentlig nedgang i bruk av snus, røyk, alkohol, vold og kriminalitet.
- Forholdet til foreldrene er bedre.
- Det er en sterkere orientering mot hjemmet som fritidsarena. Dette punktet og de to følgende har nok en sammenheng med mye skjermtid.

---

⁵⁹ www.ungdata.no

⁶⁰ www.ungdata.no

⁶¹ www.ungdata.no

- Nye kommunikasjonsformer gjør at ungdom besøker hverandre i mindre grad enn tidligere.
- Vennskapets posisjon i ungdomslivet er ikke svekket, kun tatt andre former.
- Flere jenter enn tidligere mangler nære venner. Jenter kjenner i større grad enn tidligere på ensomhet, depressive symptomer, mobbing og utestenging.
- Psykiske helseplager hos gutter avtar,
- De som blir mobbet har dårligere levekår.
- De som mobber skårer høyere på det som regnes som risikofaktorer for skjev utvikling. For eksempel er det høyere grad av bruk av rusmidler og kriminalitet hos denne gruppen.⁶²

I drøftingskapittelet vil jeg forsøke å koble sammen disse undersøkelsene med teorien, samt drøfte i lys av aktuelle andre artikler hvordan dette taler for at selvforvarskurs kan inngå i Den norske kirkes trosopplæring.

Det vil være nødvendig og naturlig å se hva som ligger i en kristen seksualetikk, da dette er en avhandling innenfor fagfeltet kirkelig undervisning, og selvforvarskurs er tenkt inn som et trosopplæringstiltak. Jeg har derfor sett hva som ligger i kristen seksualetikk litteratur som jeg kan bringe med meg inn i analysen av «Gud gir-vi deler», og som kan belyse problemstillingen.

2.1.5 Seksualetikk

Elise Ottesen Sjøvik skrev sin spesialavhandling i teologi «Mer enn sex» om seksualitetsbegrepet. Jeg har valgt å bruke mye av den samme litteraturen som henne, og vil

---

⁶² www.ungdata.no

også henviser til hennes egne refleksjoner, da jeg fant hennes avhandling relevant for min problemstilling.⁶³

Ottesen Sjøvik skriver blant annet dette om seksualitet:

Seksualitet er en like naturlig del av mennesket som at vi er kjønn, og henger i stor grad sammen med de spesifikke kjennetegnene på det å være gutt, jente, mann eller kvinne. Seksualitet reflekterer mye av vår menneskelige karakter, ikke bare hva vi gjør med våre kjønnsorganer, slik en smal tilnærming fører med seg. Seksualitet er ikke en konstant enhet, men stadig i utvikling. Slik vi vokser fra å være barn til å bli voksne og gamle, slik er også seksualiteten en livslang prosess.⁶⁴

Gunnar Heiene er professor i etikk ved Det teologiske Menighetsfakultet i Oslo og arbeider med tema som demokrati og medborgerskap, menneskerettigheter, menneskesyn og menneskeverd, frigjøringssteologi, samlivsetikk og bioteknologi/bioetikk.⁶⁵

Både Heiene og Greenberg m.fl sier at seksualiteten har fire dimensjoner. Greenberg m.fl kaller dimensjonene biologisk, psykologisk, etisk og kulturell. Jeg har valgt å benytte disse navnene på dimensjonene.⁶⁶

Den biologiske dimensjonen involverer vår fysiske fremtreden, og da særlig utviklingen av fysiske, seksuelle karakteristika. Hvordan vi ser ut som mennesker er i stor grad biologisk bestemt. Den biologiske dimensjonen er viktig del av seksualiteten. En stor del av menneskets seksualitet er utelukkende biologisk.⁶⁷

Den psykologiske dimensjonen er hos mennesket ikke et rent instinkt, ifølge Heiene. Denne dimensjonen handler i stor grad om tanker, følelser og holdninger til den andre. Den psykologiske dimensjonen er mindre konkret enn den biologiske og i stor grad handler denne

---

⁶³ Ottesen Sjøvik, *Mer enn sex*.

⁶⁴ Ottesen Sjøvik, *Mer enn sex*.

⁶⁵ www.universitetsforlaget.no

⁶⁶ Greenberg m. fl, *Sexuality – Insights and issues*, og Heiene, *Felleskap og ansvar*.

⁶⁷ Greenberg m. fl, *Sexuality – Insights and issues*, og Heiene, *Felleskap og ansvar*.

dimensjonen om å lære, tolke, plassere og forstå. Mennesket har selvbevissthet og evne til å regulere sin seksualitet.⁶⁸

For det tredje har seksualiteten også en etisk dimensjon som kommer til uttrykk ved at ethvert samfunn har et sett regler og normer for seksuell atferd. Den etiske dimensjonen innen seksualiteten handler om våre tanker og følelser, handlinger og atferd når det gjelder hva som er rett og galt på det seksuelle området. Det involverer spørsmål om hvordan vi behandler oss selv og andre. Det kan for eksempel være valg og avgjørelser rundt det å skulle delta i en eller annen form for seksuell aktivitet eller grenseoverskridende oppførsel.⁶⁹ Den etiske dimensjonen vil få stor oppmerksomhet på et selvforsvarkurs.

Den kulturelle dimensjonen er på mange måter summen av alt som influerer tanker og handlinger, både historisk sett og i vår egen samtid. Kulturen vi lever i påvirker vår seksualitet og preger våre handlinger, tanker og følelser. Den kulturelle dimensjonen er også en del av vår seksualitet, de tanker, følelser og handlingsmønstre vi har som er formet av vår kultur.⁷⁰ Dette samsvarer godt med WHO sin definisjon av seksualitetsbegrepet, som strekker seg utover det rent fysisk seksuelle.

2.1.6 Ungdomskultur

Flere steder i avhandlingen brukes begrepet ungdomskultur. Det er derfor hensiktsmessig å definere begrepet her.

Willy Aagre definerer begrepet ungdomskultur slik:

- En type meningsskaping mellom de unge som de voksne ikke er en del av, som påvirkes av populære medier.
- En meningsskaping som utformes lokalt og som er sosialt betinget.

---

⁶⁸ Greenberg m. fl, *Sexuality – Insights and issues*, og Heiene, *Fellesskap og ansvar*.

⁶⁹ Greenberg m. fl, *Sexuality – Insights and issues*, og Heiene, *Fellesskap og ansvar*.

⁷⁰ Johnson og Trysnes, *Hot sex : verdt å vente på?*.

- En meningsdanning som er flytende, dynamisk og konstant i endring.⁷¹

Antropolog Marianne Gullestad skriver i boka *Hverdagsfilosofier: verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge* at norsk ungdom har endret måte å betrakte sitt eget liv på betydelig på 1900-tallet. Hun skriver følgende:

Siden 50-tallet har det vært en økende tendens til å se ungdomstiden som en spesiell og avgrensbar fase i livet, der det å «finne seg selv» så å si er hovedoppgaven. Det har vært et skifte i folkelig tankegang fra disiplin og plikt til ekspressivitet – til å «finne seg selv» ved hjelp av uttrykksfulle handlinger.⁷²

2.1.7 Den kristne seksualetikken

Heiene sier at utgangspunktet for kristen forståelse av seksualiteten og kristen seksualetikk er skapertanken. Med det mener han at Gud har skapt oss mennesker til mann og kvinne, og på grunnlag av det er seksualiteten noe godt. Heiene sier at en konsekvens av dette er at fruktbarhetskultusen avvises. Det seksuelle er ikke noe guddommelig, selv om det er gitt av Gud. Mennesket er selv ansvarlig for hvordan man handler seksuelt.⁷³

Dagny Kristine Johnson Hov og Irene Trysnes er bidragsyttere i en bok som Pål Repstad er redaktør for. Boken er del av et omfattende forskningsprosjekt som tar for seg teologi utformet utenfor akademiske institusjoner og kirkelige lederskap.⁷⁴

I boka omtales dette som «bruksteologi». Hov og Trysnes analyserer den teologien som kommer til uttrykk i kristne rådgivningsbøker for ungdom. De viser hvordan det meste av litteraturen stiller seg kritisk til endringene i samlivs- og seksualetikk i perioden de har tatt for seg. Både bibelske og mer allmenne argumenter preger begrunnelsene.⁷⁵

Hov og Trysnes oppsummerer det de ser i de kristne rådgivningsbøkene når det gjelder seksualetikk slik: De fleste er enige om at seksualiteten er noe gud-villet, men det er viktig at

---

⁷¹ Aagre, *Ungdomskunnskap. Hverdagslivets kulturelle former*, side 142.

⁷² Gullestad, *Studiet av egen samfunnskultur som utfordring*, side 224.

⁷³ Heiene, *Fellesskap og ansvar*.

⁷⁴ Repstad, *Norsk bruksteologi i endring – tendenser gjennom det 20. århundre*, side 5.

⁷⁵ Johnson og Trysnes, *Hot sex : verd å vente på?*, side 61.

den forvaltes etter Guds vilje. I de nyere bøkene kommer de positive grunnene for begrensningene tydeligere fram, mer enn skremselspropagandaen som finnes i noe av litteraturen. Når det gjelder gutter og jenters seksualitet sier forskerne ovenfor at bøkene helt fram til vår tid er opptatt av å se på gudegitte forskjeller.⁷⁶

Hva angår holdninger til sex før ekteskapet, ser Hov og Trysnes i sin forskning en endring i løpet av 1900-tallet i deler av Den norske kirke. Kirkerådet ga i 2001 ut et hefte som het «Å leve lurt». Her blir refleksjon rundt valg vektlagt, og samboerskapet fordømmes ikke dersom ekteskap er målet.⁷⁷ Disse funnene peker i retning av en mer åpen og tilgjengelig undervisning og formidling om seksualitet, og er med det interessante med tanke på min problemstilling og hvordan vi formidler samliv og seksualitet til våre ungdommer.

Kirkens måte å forholde seg til unges seksualitet har til tider vært kritisert og stilt spørsmål ved. På slutten av nittitallet ga Åse Røthing ut en bok som bygget på hennes hovedoppgave i kristendom. Boken het *Kroppslighet og kristelighet*. Røthing gjorde intervjuer av 22 jenter i 20-årene som hadde tilknytning til kristne organisasjoner. Jentene ble intervjuet om seksualitet og kjønnsroller, om samspill mellom gutter og jenter, samspill med kristne ledere, formidling av grenser og begrunnelser for disse og hvilke følger dette fikk i jentenes følelser og praksis. Røthing sine funn peker i retning av at jentenes oppfatning av formidling rundt temaet sex var at de fleste var skuffet eller frustrert over behandlingen temaet fikk. Noen både over form og innhold, andre påpeker at formen manglet konkretisering, nyanser og åpenhet.⁷⁸ Jentene Røthing intervjuet savnet også klargjøring omkring hva som var syndig og ikke. Denne etterlysningen kan handle mer om følelser, begjær og drifter» enn om konkrete grenser knyttet til «lovlige» kroppssoner. Ønsket er knyttet til konkretisering av de tingene en møter før samleiet.⁷⁹

Røthing kritiserer i sin bok lederes forkynnelse for å hindre gode dialoger. Dette kan hindre en god utvikling av de unges etiske dømmekraft hvis en tenker seg at tillit og dialog er

---

⁷⁶ Johnson og Trysnes, *Hot sex : verdt å vente på?*,

⁷⁷ Johnson og Trysnes, *Hot sex : verdt å vente på?*, side 68

⁷⁸ Røthing, *Sex, kjønn & kristentro*, side 107.

⁷⁹ Røthing, *Sex, kjønn & kristentro*, side 114-115.

forutsetninger for denne.⁸⁰ Dette bygger opp under min påstand innledningsvis om at kirkens tradisjonelle formidling omkring seksualitetsbegrepet har vært snevert.

Willy Pedersen har ledet en undersøkelse hvor en har sett på forholdet mellom kristent engasjement og samlivshistorie. Han ville undersøke om det er slik at kristne debuterer senere seksuelt og om de har færre seksualpartnere.⁸¹ Pedersen påpeker at kirken i mindre grad enn før står fram i det offentlige med standarder og normer kirken enes om innenfor dette feltet. Tekster som omhandler homofilis spørsmålet finnes, men tekster knyttet til hvordan kirken mener vi skal forholde oss til seksualitet ser ut til å være vanskeligere å finne.⁸² Pedersen hevder at temaet er sensitivt og det som blir gitt av råd gis nok gjerne i møte med konkrete settinger og i samtale.⁸³ Dette poenget har vært interessant for min analyse, der jeg ønsket å undersøke om seksualitet var et aktualisert tema i plandokumentet «Gud gir-vi deler».

Man kan tyde av forskningen til Pedersen at den kristne troen får innvirkning på flere deler av de unges liv også når det gjelder det å utforske sin seksualitet og når de skal etablere samliv. Pedersens konklusjon er at kirkens verdier og normer ser ut til å bety noe i unge menneskers liv når det gjelder sex og samliv.⁸⁴

Til tross for at kristne verdier og normer kommer til syne hos de unge, påpeker Pedersen at kirken og kristne organisasjoner har «ligget lavt med hensyn til å gi råd om hvordan unge mennesker skal leve sine liv» de siste årene.⁸⁵

Selvforsvarskurs er foruten å formidle et positivt syn på seksualitet, ment å fungere forebyggende mot seksuelle krenkelser og grenseoverskridende adferd. Det vil derfor nå være naturlig å behandle disse begrepene før jeg går inn på tematikken selvforsvar.

2.1.8 **Seksuelle krenkelser og grenseoverskridende adferd**

Med seksuelle krenkelser menes at den som har størst makt i en relasjon mellom personer i et asymmetrisk maktforhold, anvender en seksualisering av relasjonen på en slik måte at den andres intimitetsgrenser blir krenket.⁸⁶

---

⁸⁰Røthing, *Sex, kjønn & kristentro*, side 265.

⁸¹Pedersen *Nye seksualiteter*, side 300.

⁸²Pedersen *Nye seksualiteter*, side 314.

⁸³ Pedersen *Nye seksualiteter*, side 314.

⁸⁴ Pedersen *Nye seksualiteter*, side 309.

⁸⁵ Pedersen, *Nye seksualiteter*, side 309.

Krenkelsesbegrepet er større enn «seksuell trakassering» eller «seksuell vold». Det kan omfatte alt fra seksuelle bemerkninger som å bli kalt «hore» til seksuell vold som voldtekt. De seksuelle krenkelsene kan være digitale, verbale, fysiske og indirekte i form av ryktespredning og baksnakking.

Barneombudets rapport og undersøkelse fra 2018 der de intervjuet 200 ungdommer fra forskjellige deler av Norge forteller om hva ungdom definerer inn i begrepet seksuelle krenkelser.⁸⁷ Hovedtemaene var disse: Deling av bilder, trusler og uønskede meldinger i sosiale medier, kjønnsforskjeller angående hva det er forventet at man skal akseptere, spredning av rykter og det å bli lurt til seksuelle handlinger. Ungdom bekreftet at dette var kjente problemstillinger.⁸⁸ Dette er temaer som står svært sentralt i et selvforsvarskurs, og min erfaring fra arbeid med ungdom er at mange ungdommer enten kjenner noen som har opplevd dette, eller har kjent det på kroppen selv. Dette kommer jeg tilbake til i drøftingsdelen.

Ungdommene i rapporten forteller om seksuelle krenkelser som vanlig og at det angår majoriteten av ungdommen.⁸⁹ Ungdommene peker selv på at alkohol og rus flytter grenser.⁹⁰ De fremholder også mangel på selvtilit, det at det er lett å stikke seg vekk på sosiale medier der du ikke behøver forholde deg til andre ansikt til ansikt, utstrakt bruk av porno og mangel på kunnskap og tanker om hva som er rett og galt som medvirkende årsaker til at det forekommer mye seksuelle krenkelser i ungdomsmiljøet.⁹¹

---

⁸⁶ Definisjonen er hentet fra Tormod Kleivens doktoravhandling Intimitetsgrenser og tillitsmakt, Kirkesamfunns bruk av retningslinjer i møte med seksuelle krenkelser sett i lys av et diakonifaglig perspektiv, Oslo: Diakonova, 2010, s.16

⁸⁷ Barneombudet, «Alle kjenner noen som har opplevd det,» *Samtaler med ungdom om seksuelle krenkelser – 2018*. Dokumentet er tilgjengelig på denne linken: <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2018/02/Barneombudets-rapport-om-seksuelle-krenkelser-enkeltsider-pdf-lowres.pdf>

⁸⁸ ⁸⁸ Barneombudet, «Alle kjenner noen som har opplevd det,» *Samtaler med ungdom om seksuelle krenkelser – 2018*. Dokumentet er tilgjengelig på denne linken: <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2018/02/Barneombudets-rapport-om-seksuelle-krenkelser-enkeltsider-pdf-lowres.pdf>

⁸⁹⁸⁹ Barneombudet, «Alle kjenner noen som har opplevd det,» *Samtaler med ungdom om seksuelle krenkelser – 2018*. Dokumentet er tilgjengelig på denne linken: <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2018/02/Barneombudets-rapport-om-seksuelle-krenkelser-enkeltsider-pdf-lowres.pdf> side 18. ⁸⁹ Barneombudet, «Alle kjenner noen som har opplevd det,» *Samtaler med ungdom om seksuelle krenkelser – 2018*. Dokumentet er tilgjengelig på denne linken: <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2018/02/Barneombudets-rapport-om-seksuelle-krenkelser-enkeltsider-pdf-lowres.pdf>, side 20.

⁹¹ Barneombudet, «Alle kjenner noen som har opplevd det,» *Samtaler med ungdom om seksuelle krenkelser – 2018*. Dokumentet er tilgjengelig på denne linken: <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2018/02/Barneombudets-rapport-om-seksuelle-krenkelser-enkeltsider-pdf-lowres.pdf> side 22

Med grenseoverskridende seksuell adferd menes handlinger som ikke viser respekt for andre menneskers grenser.⁹² Slik adferd kan falle innenfor likestillingslovens og arbeidsmiljølovens bestemmelser om trakassering eller annen utilbørlig opptreden.⁹³ Også straffeloven har bestemmelser om seksuelt krenkende atferd (§ 201)⁹⁴. De bestemmelsene inkluderer krenkelser via for eksempel telefon og Internett. Det kan dermed være straffbart å vise pornografi eller komme med seksuelt ladede ytringer til personer som ikke har samtykket til dette.⁹⁵

2.2 Hva er selvforsvar?

Det konkrete trosopplæringstiltaket jeg har fokus på i denne avhandlingen er selvforsvarskurs. Det vil derfor være naturlig å beskrive hva selvforsvar er, hva innholdet i grunntenkningen bak kurset er, samt rent teknisk beskrive innholdet i et selvforsvarskurs.

Ordet selvforsvar er ofte forbundet med to ting: nødverge og kampsport. Norges lover sier følgende om nødverge:

§ 48. Ingen kan straffes for Handling, som han har foretaget i Nødverge. Det er Nødverge, naar en ellers strafbar Handling foretages til Afvergelse af eller Forsvar mod et retsstridigt Angreb, saafremt Handlingen ikke overskrider, hvad der fremstillede sig som fornødent hertil, og det i Betragtning af Angrebets Farlighed, Angriberens Skyld eller det angrebne Retsgode ei heller maa agtes ubetinget utilbørligt at tilføie et saa stort Onde som ved Handlingen tilsigtet.⁹⁶

For at det skal anses som nødverge er det en betingelse at handlingen har vært nødvendig for å avverge eller forsvare seg mot angrepet. En handling må også være forholdsmessig i forhold til angrepet, dersom det skal anses som nødverge. Man kan altså ikke være mer voldelig enn det som er nødvendig for å stoppe angrepet. Man vil f.eks. ikke anse det som nødverge, og dermed straffefritt, dersom man dreper noen som prøver å klore deg. Et annet moment er også

---

⁹² Kirkelig ressurscenter. Frivilligheftet. Dokumentet er tilgjengelig på denne linken: http://www.kirkeligressurscenter.no/uploads/4/0/7/2/40726611/_frivilligheftet_2013.pdf

⁹³ www.lovdatab.no

⁹⁴ www.lovdatab.no

⁹⁵ Kirkelig ressurscenter. Frivilligheftet. Dokumentet er tilgjengelig på denne linken: http://www.kirkeligressurscenter.no/uploads/4/0/7/2/40726611/_frivilligheftet_2013.pdf

⁹⁶ www.lovdatab.no

at nødvergen må komme samtidig med det man vil forsvare seg mot, det vil si mens man blir angrepet, akutt.⁹⁷

Nødverge er derfor ikke beskrivende nok for hva selvforsvar er. Selvforsvar er forebyggende, og skal ikke kun tre inn i situasjonen, men i forkant. Selvforsvar er heller ikke alltid fysisk. På kurset er kun 1/3 av verktøyene ungdommene lærer om fysiske.

Man kan kanskje spørre seg hva forholdet er mellom selvforsvar og kampsport. Helt kort kan man si at mens kampsport er kunst og en utøvende sport med tydelige grunnprinsipper der begge parter er inneforstått med rammene, så er selvforsvar en nødvendighet som bygger på instinkt, nødverge og reelt farlige situasjoner der det ikke er enighet om rammene.

Likevel er det noen likheter mellom kampsport og selvforsvar. Blant annet kan en lese dette på Taekwon-do.no sine hjemmesider:

Taekwon-Do er en kunst i selvforsvar som inneholder en måte å tenke og leve på. Spesielt gjelder dette i innlæringen av ideen og forståelsen av en streng selvdisciplin og til en ideell, edel moralsk gjenopprustning.⁹⁸

Man kan lese om grunnprinsippene innfor kampporten at det handler om verdier som høflighet, ærlighet, iherdighet, selvkontroll og ukuelig vilje. Dette er verdier som også er omtalt på selvforsvarskurs.⁹⁹

Det er flere likheter mellom kampsport og selvforsvar. Likevel er det flere momenter i selvforsvarskurs som ikke berøres i informasjonen jeg fant ovenfor.

Store norske leksikon skriver dette om hva selvforsvar er:

«Selvforsvar er å forsvare seg selv i nødverge.»¹⁰⁰

---

⁹⁷ Lovdata.no, Ny straffelov, regler om nødverge og selvtækt. 27.05.2015

https://lovdata.no/artikkel/ny_straffelov__reglene_om_nodverge_og_selvtækt/1562

⁹⁸ www.taekwondo.no

⁹⁹ <http://taekwondo.no/om-tkd/utvikling/taekwon-do-kutyme/>

¹⁰⁰ Store norske leksikon. S.v Selvforsvar, 13.10.2019, <https://snl.no/selvforvar>

2.2.1 Grunntanken bak selvforsvarskurs

Roy Rolstad, som er kursholder for Råde menighet sine selvforsvarskurs, sier dette om selvforsvar:

Selvforsvar handler egentlig mest om hva du gjør i forkant, for å unngå å komme i farlige situasjoner, men også om metoder for å komme seg ut av disse. Det som er en nøkkeltanke ved selvforsvar, er at man skal ikke nødvendigvis vinne, men unngå å tape.¹⁰¹

Selvforsvarskurs bygger mestringsfølelse, bevissthet omkring egen verdi og valg, samt selvfølelse/selvtillit. Rolstad sier at selvtillit handler om å stole på egne ferdigheter i sosiale settinger, og å være trygg på å håndtere potensielle fysiske eller psykiske/sosiale konflikter. Det gjør at man blir tryggere og utstråler trygghet i den subliminale kommunikasjonen.

Ordene selvfølelse/selvtillit står sentralt i selvforsvarskurs, og ofte blir disse begrepene brukt om hverandre. Jeg vil derfor nå gå nærmere inn i disse to begrepene.

2.3 Selvtillit/selvfølelse

Psykolog Pia Hirsch sier om selvfølelse og selvtillit at å ha god selvfølelse handler om å føle at man har verdi som menneske og person. At man er like betydningsfull som andre mennesker og at man fortjener andres aksept, anerkjennelse og kjærlighet i kraft av den man er. Selvfølelsen sitter dypt i oss, og påvirkes ikke så lett av ytre faktorer.¹⁰²

Å ha god selvtillit handler mer om å ha tiltro til egen prestasjon.¹⁰³ Man kan ha selvtillit på bestemte områder, men ikke andre. Man kan ha god selvtillit når det kommer til for eksempel skole, arbeidsoppgaver, eller fritidsaktiviteter. Selvtilliten er lett påvirkelig og kan styrkes med øvelse og ikke minst tilbakemeldinger. Man bygger selvtillit ved å gjøre ting som gir mestringsfølelse, og den styrkes også når man får en positiv tilbakemelding.

Selvfølelsen styrkes som regel i nære relasjoner. Når du klarer å være deg selv, være åpen, vise alle sidene dine, og mottar aksept og kjærlighet. Noen ganger trenger man i tillegg å skape bedre sammenheng i livshistorien sin, få forståelse for hvilke erfaringer som har vært

---

¹⁰¹ Roy Rolstad om selvforsvar, www.rolstad.as

¹⁰² Psykolog Pia von Hirsch, *Selvfølelse og selvtillit: hva er forskjellen?* 20.mars.2019, <https://www.psykologpia.net/blog>

¹⁰³ Psykolog Pia von Hirsch, *Selvfølelse og selvtillit: hva er forskjellen?* 20.mars.2019, <https://www.psykologpia.net/blog>

med på å forme en, og få innsikt i hvilke relasjonelle-, tanke- og følelsesmønstre som preger en. Vi kan komme langt med god selvtillit, men selvfølelsen betyr aller mest og er den som påvirker livsvalgene våre i størst grad. Vi trenger god selvfølelse om vi skal trives i livet og ha god psykisk helse. Selvfølelsen påvirker hvordan vi behandler oss selv og andre, og den påvirker vår evne til å håndtere motgang i livet. Med dårlig selvfølelse kan man raskt kjenne på usikkerhet, skyld og skam.¹⁰⁴ Selvfølelsen påvirker altså selvtilliten og disse står i en gjensidig relasjon til hverandre.

Ung.no skriver dette om selvfølelse/selvtillit:

Selvfølelse kan man si er måten vi kjenner oss selv på, hvem vi er og hva vi står for og verdien man ser i seg selv slik man er. Selvfølelsen kan handle mye om i hvilken grad man er glad i seg selv. Selvfølelse er knyttet til selvinnsikt, mens selvtillit ikke nødvendigvis er det.

Selvtillit er hvilken verdi vi tillegger oss selv og hvilken tro vi har på oss selv i forhold til det vi gjør og får til. Det går an å ha høy selvtillit, gjerne målt utfra noe man får til, men ganske dårlig selvfølelse, gjerne fordi man tenker at man ikke er fornøyd med seg selv som man er. Og omvendt kan man på grunn av god selvfølelse være klar over sine svakheter, som igjen kan gi utslag i dårlig selvtillit.¹⁰⁵

Selvfølelse og selvtillit er noe som skapes i oss i møte med andre mennesker. Hvordan vi ser på oss selv avhenger av våre forestillinger om hva andre tror om oss.

Disse begrepene er sentrale i et selvforsvarskurs. For at man skal ville forsvare seg selv må man ha troen på at man er verdt å stå opp for og å forsvare. Har man ikke troen på at man er verdt å forsvare vil man tillate mer enn man kanskje ønsker.

---

¹⁰⁴Psykolog Pia von Hirsch, *Selvfølelse og selvtillit: hva er forskjellen?* 20.mars.2019, <https://www.psykologpia.net/blog>

¹⁰⁵ Ung.no, «*Selvtillit og selvfølelse*», 27.02.2019, https://www.ung.no/psykisk/2161_Selvtillit_og_selvf%C3%B8lelse.html

2.4 Relasjonskompetanse og religiøs mestring

I boken *Livsmestring i skolen, et relasjonelt perspektiv*,¹⁰⁶ ser forfatteren Anne Sælebakke spesielt på temaet folkehelse og livsmestring. I denne boken blir begrepet relasjonskompetanse trukket fram som et grunnlag for livsmestring. Begrepet blir definert som en eksistensiell betydning for vår evne til å leve sammen med andre mennesker, til å tørre å møte egne og andres følelser, til å tåle å være i konflikt, til å elske og til å reflektere over egen rolle i ulike relasjoner. Relasjonskompetansen sies å kunne trenes opp og utvikles hele livet. Det forutsetter at man arbeider for å forstå seg selv bedre, og at man styrker forbindelsen til sine medmennesker gjennom utvikling og vedlikehold av relasjoner. Det er også viktig å skape tilhørighet til den livssituasjonen man lever i, og å utvikle evnen til å ta imot og gi medfølelse til andre levende vesener og til naturen.¹⁰⁷

Forfatter og foredragsholder Jan Spurkeland har skrevet en bok om relasjonskompetanse hvor han også understreker at relasjonskompetanse gir grunnlag for livsmestring.

Relasjonskompetanse defineres av Spurkeland på denne måten:

«Ferdigheter, evner, kunnskaper og holdninger som etablerer, utvikler, vedlikeholder og reparerer relasjoner mellom mennesker»¹⁰⁸

Spurkeland mener at relasjonskompetanse trolig er noe av det viktigste vi utvikler i livene våre, og at kunsten å være sammen med andre, skaffe venner, etablere nettverk, samarbeide og danne effektive grupper har sitt utgangspunkt i våre medfødte eller utviklede relasjonskompetanse.¹⁰⁹ Da relasjonskompetanse er noe av det viktigste vi utvikler, er det ekstra utfordrende dersom vår egen kompetanse er svak, eller vi møter på mennesker med svak relasjonskompetanse. Det vil derfor være viktig å undersøke hva jeg finner i analysen som kan legge til rette for at man ved hjelp av selvforsvarskurs kan bidra til økt relasjonskompetanse hos ungdom.

---

¹⁰⁶ Sælebakke, *Livsmestring i skolen, et relasjonelt perspektiv*.

¹⁰⁷ Sælebakke, *Livsmestring i skolen, et relasjonelt perspektiv*.

¹⁰⁸ Spurkeland, *Relasjonskompetanse*, side 63.

¹⁰⁹ Spurkeland, *Relasjonskompetanse*.

I 1997 presenterte religionspsykologen Kenneth I. Pargament sin teori om religiøs mestring.¹¹⁰ Han presenterer et verktøy for å se på hvilken rolle religion kan ha for personer i vanskelige livssituasjoner. Det å fokusere på mestring i religiøs sammenheng er en tilnærming til religion hvor dens praktiske implikasjoner for individet blir synlig.¹¹¹

Pargament beskriver åtte antakelser bak mestringsprosessen:

1. Folk søker signifikans. 2. Hendelser er konstruert etter deres betydning for folk. 3. Folk tar med seg et orienteringssystem til mestringsprosessen. 4. Folk oversetter orienteringssystemet til spesifikke mestringsmetoder. 5. Folk søker signifikans i mestring gjennom konservering og transformering. 6. Folk mestrer på måter som er tiltalende for dem. 7. Mestring er innebygd i kulturen. 8. Nøkkelen til god mestring ligger i utfallet og prosessen.¹¹²

Med signifikans mener Pargament «det som er viktig for oss».¹¹³ Dette skriver han ofte er følelses- og behovsstyrt. Med orienteringssystem mener Pargament måten vi møter verden på. Det innebærer våre verdier, oppdragelse og erfaringer. Dette tar vi med oss inn i relasjoner og møter med mennesker. Har vi dårlige erfaringer tar vi det med oss videre i vår livsførsel, og det påvirker oss.¹¹⁴ I analysen vil det være nyttig å se etter hva i plandokumentet som legger til rette for religiøs mestring slik Pargament beskriver.

Pargament poengterer at en slik forståelse av mestring vektlegger at mestringsaktivitet ikke bare rettes mot stressende situasjoner, men også mot signifikans.¹¹⁵

3. Analyse av «Gud gir-vi deler», Plan for trosopplæring.

Jeg har tidligere i oppgaven skrevet om metode og hvilken metode jeg har valgt. For å kunne analysere dokumentet «Gud gir-vi deler» slik jeg har beskrevet ovenfor har det vært viktig for meg med definerte perspektiv som er relevante med for problemstillingen for avhandlingen, mye fordi jeg anser meg selv for å være en insider, og at faren for å ikke klare være objektiv nok er stor.

---

¹¹⁰ Pargament, *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*.

¹¹¹ Pargament, *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*.

¹¹² Pargament, *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*, side 90-127.

¹¹³ Pargament, *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*.

¹¹⁴ Pargament, *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*, side 99-100.

¹¹⁵ Pargament, *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*, side 126.

Jeg skal analysere Plan for trosopplæring for Den norske kirke med tanke på at den forventes å si noe om begrepet seksualitet– og Trosopplæringsplanens holdning til undervisning og formidling om seksualitet.¹¹⁶ Jeg ønsker å se hva i plandokumentet som kan gi grunnlag for å ha selvforsvarskurs som et trosopplæringstiltak i en menighet. En slik gjennomgang forutsetter en stor grad av tolkning, da jeg vil se etter både hva teksten eksplisitt sier om dette og hvordan teksten kan åpne for en begrunnelse for selvforsvarskurs uten selv eksplisitt å si noe om dette. Jeg har derfor hatt ulike perspektiv når jeg har lest plandokumentet. Ordet perspektiv er avledet fra latinsk perspicere, som betyr å se gjennom.¹¹⁷ I tekstlesning kan man derfor med en metafor si at det dreier seg om de brillene vi leser med. Schlüter har gjort en selvpsykologisk analyse av Hamsuns *Mysterier* og sier der følgende: «Jeg valgte et bestemt par briller, men de var ikke tilfeldig valgt, og disse brillene gjorde meg bevisst på hva jeg ville se etter, nemlig selvfølelsesproblematikk.»¹¹⁸ Perspektiv handler altså om den måten noe tar seg ut på fra et bestemt sted; en betraktningssmåte eller synsvinkel.¹¹⁹ Hvilket perspektiv som velges er avgjørende for hva man finner. Hvis perspektivet er flertydig, vil det følgelig være uklart hva man ser etter, og resultatet kan bli flertydig eller uklart.

Det har vært viktig å lese plandokumentet med problemstillingen langt frem i bevisstheten, samt underspørsmålene. Jeg har forsøkt å lese plandokumentet med ulike briller, eller perspektiver. Det ene er teorier knyttet til livsmestring og livstolkning, mestringperspektivet. Det er et viktig perspektiv sett i relasjon til problemstillingen, da selvforsvar i stor grad handler om mestring og det å forstå sin egen rolle i eget liv. Da biskop Atle Sommerfeldt deltok på et selvforsvarskurs under bispevisitaset i vår menighet, uttalte han at selvforsvar er menneskeverd i praksis. Det har blitt mitt andre perspektiv. Da dette er en avhandling innenfor kirkelig undervisning, vil det være naturlig at selvforsvarskurs forstått som læring er mitt tredje perspektiv. Derfor vil jeg også komme inn på hvilket læringssyn som ligger til grunn for plandokumentet.

Først vil jeg omtale plandokumentets rammer og hvilket formål den skal tjene.

---

¹¹⁶ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*.

¹¹⁷ www.ordbok.no, s.v. perspektiv, 13.10.2019,

https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+perspektiv&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge.

¹¹⁸ Schlüter, *Å fortolke det umulige*, side 85.

3.1 Planens hensikt og formål

Trosopplæringsplanen er et offentlig dokument som er ment å presentere Den norske kirkes offentlige målsettinger og undervisningsgrunnlag for barns trosopplæring.

Trosopplæringsplanen ble vedtatt av Kirkemøtet i 2009, bygger på erfaringene fra Trosopplæringsreformens innledende forsøks- og utviklingsfase, og erstattet «Plan for dåpsopplæring» fra 1991 og «Plan for konfirmasjonstiden» fra 1998.¹²⁰

Plandokumentets tittel «Gud gir-vi deler» er ifølge kirkens nettsider uttrykk for et helhetlig læringssyn der barn og unge er troende subjekt og aktive deltakere i menighetens lærende fellesskap.¹²¹ Ofte bruker man begrepet trosopplæringsplanen om plandokumentet, og i denne oppgaven bruker jeg nok disse to benevnelsene litt om hverandre.

Planens beskrivelse av innholdet i trosopplæringen søker ifølge Statusrapport fra august 2010 laget av Kirkerådet å holde sammen den enkeltes livssituasjon, kirkens tro og tradisjon og kristen tro i praksis. Den enkeltes livssituasjon omtales i planen som livsmestring og livstolkning, og er viktig for tematikken i selvforsvarskurs.

Da jeg skulle analysere plandokumentet med tanke på å finne holdepunkter for å ha selvforsvarskurs som trosopplæringstiltak var det viktig å også se på rammene i trosopplæringsplanen, hvordan plandokumentet er bygget opp, og hvilke muligheter eller begrensinger som ligger i grunnlaget og det formelle.

Plan for trosopplæring er en kombinasjon av en rammeplan og et ressursdokument som skal stimulere arbeidet med å utvikle og gjennomføre lokale planer for trosopplæring.¹²²

De lokale trosopplæringsplaner utformes lokalt, og godkjennes av biskop i det enkelte bispedømme. Det er en hensikt at planen skal fungere et redskap for menighetsråd, ansatte, frivillige, barne- og ungdomsorganisasjoner og andre som har ansvar for trosopplæring i menigheten og er en kombinasjon av en rammeplan og et ressursdokument for menighetenes lokale planarbeid.¹²³ Plan for trosopplæring i Den norske kirke vil ha en sentral funksjon for

---

¹²⁰ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler.*

¹²¹ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler.*

¹²² Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler.*

¹²³ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 37.

den videre innføringen av trosopplæringsreformen, også for fag- og metodeutvikling i fagmiljøene og organisasjonene.¹²⁴

Morten Holmqvist har skrevet en analyse av læringssyn i trosopplæringsplanen, og da et av perspektivene jeg har lest planen med henblikk på er læring og læringssyn, har jeg valgt å ta med dette elementet fra Holmqvists analyse. Holmqvist ser på trosopplæringsplanen som en artefakt som formidler kultur og politikk fra sin samtid.¹²⁵ Hos Bolter og Grusin blir artefakt definert som en gjenstand som ikke er naturskapt, men konstruert og laget for og av mennesker.¹²⁶ Artefakter forstås med det som resultater av historisk og kulturell utvikling, der det fokuseres på de materielle egenskapene artefakten innehar. En viktig side ved artefakter er at disse ikke kan ses på som døde objekter, fordi menneskelig kunnskap, innsikt, normer og begreper blir «bygget inn» i artefaktene, og de blir sånn sett noe vi benytter oss av når vi agerer bevisst eller ubevisst.¹²⁷ Siden trosopplæringsplanen legger føringer for læring har Holmqvist valgt å analysere den som en læreplan. I denne avhandlingen vil trosopplæringsplanen bli behandlet og analysert som en læreplan og rammeverk for utvikling av lokal plan for trosopplæring.

Planens innhold og oppbygning fremgår av side 4: Kapittel 1 og 2 beskriver planens grunnlagstenkning. Kapittel 3, 4 og 5 gir konkrete føringer for trosopplæringsplanens innhold og oppbygging, mens kapittel 6 angir sentrale dimensjoner som skal reflekteres i den lokale planen. Kapittel 7, 8 og 9 beskriver lokalt planarbeid, ansvarsforhold og verktøy for gjennomføringen av trosopplæringen.¹²⁸

Planen inneholder tekster av forskjellig karakter, fra det rent instruktive og til praksisfortellinger og refleksjonsspørsmål som er ment som eksempler til inspirasjon og/eller refleksjon. I tillegg kommer forslag til kjernetekster og eksempler på trosopplæringsplaner som vedlegg. Jeg har valgt å se på planen som helhet, også med vedlegg, da jeg ser hele dokumentet som en ressurs og utgangspunkt for å utvikle lokale planer. I vårt lokale arbeid med Lokal plan for trosopplæring var vedleggene av like stor hjelp og viktighet som resten av plandokumentet.

---

¹²⁴ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*.

¹²⁵ Holmqvist, *Trosopplæring som livsstil?*.

¹²⁶ Bolter & Grusin, *Remediation: Understanding New Media*.

¹²⁷ Bolter & Grusin, *Remediation: Understanding New Media*.

¹²⁸ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 4.

Jeg har videre delt opp analysekapittelet i de perspektivene jeg har analysert plandokumentet med. Først er mestringsperspektivet.

3.2 Mestringsperspektivet

Sentralt i plandokumentet står livsmestring og livstolkning. Livsmestring ble et sentralt begrep i trosopplæringen da Den norske kirkes plan for trosopplæring, «Gud gir-vi deler», kom i 2010. Ordene livsmestring og livstolkning skapte både engasjement, undring og muligens noe frustrasjon blant de som skulle lage lokale planer, da ordene kunne oppleves noe diffuse. Jeg har valgt å ha begrepene med i analysen da de er svært sentrale i et selvforsvarskurs, som handler om mestring, se sin egen rolle i relasjon til andre, og å reflektere over eget liv.

I Plan for trosopplæring i Den norske kirke er begrepet livsmestring brukt som del av det uttalte formålet. Der står det følgende:

Plan for trosopplæring i Den norske kirke har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som

- vekker og styrker kristen tro
- gir kjennskap til den treenige Gud
- bidrar til kristen livstolkning og livsmestring
- utfordrer til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsliv for alle døpte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne.¹²⁹

Begrepet livsmestring er i planen satt sammen med livstolkning, og de to begrepene blir ofte brukt sammen i et ordpar. Livsmestring handler ifølge «Gud gir-vi deler» ikke om å lykkes i livet, men om å kunne møte livet i gode og onde dager.¹³⁰ Å ha tro på egne ressurser og håp for framtiden. Å være skapt og elsket av Gud gir grunnlag for slikt håp. Livstolkning innebærer ifølge planen å forstå seg selv og tilværelsen i relasjon til Gud, seg selv, andre mennesker og i forhold til skaperverket. Dette kan gi utrustning til å leve livet i hverdag og

---

¹²⁹ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 4.

¹³⁰ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 14.

høytid, i sorg og glede, i krise og oppbrudd, alene og i fellesskap.¹³¹ Nettopp disse poengene med fellesskap, relasjon og utrustning til å leve livet er sentrale poenger med tanke på problemstillingen i denne avhandlingen, og er også sentrale temaer i selvforsvarkurset.

Når trosopplæringsplanen i kapittelet med tittelen «Vi deler opplevelser og fellesskap» sier at «felles samtale rundt livets gode og vanskelige sider kan hjelpe barn og unge til å mestre tilværelsen og fungere i samhandling med andre»,¹³² peker den i retning av at selvforsvarkurs kan inngå i trosopplæringen, da selvforsvarkurs bygger på samtaler rundt de utfordrende delene av ungdomskulturen, og det å være i relasjon til andre mennesker. Dette vil jeg berøre nærmere i drøftingskapittelet under temaet relasjonskompetanse.

I kapittel 4, som omhandler trosopplæringsens oppbygging, finner man en aldersdeling. Ungdomsårene spenner fra 13 til 18 år, og i planen står det følgende fokus for aldersperioden:

Å etablere en reflektert og helhetlig forståelse av den kristne tro, sett i relasjon til egen livshistorie og fremtid. Kristen tro i praksis med vekt på gudstjenesten og i samvirke med kontinuerlige tiltak for ungdom. Trygg selvforståelse og identitet, disippelskap og etterfølgelse, valg, medarbeiderskap og solidaritet.¹³³

Her ser man at det er fokus på at relasjon til egen livshistorie knyttes til det å få en reflektert og helhetlig forståelse av den kristne tro, og at trygg selvforståelse og identitet også står sentralt for aldersperioden. Dette funnet peker i retning av at temaer som finnes i et selvforsvarkurs vil passe inn i fokusområdene for aldersperioden slik det er definert i «Gud gir-vi deler».

Under samme kapittel står det at kirken må være tilstede der ungdom er og at det må tenkes kreativt omkring samarbeid med andre organisasjoner, lokale grupper og foreninger.¹³⁴ Dette poenget taler til fordel for å samarbeide om selvforsvarkurs, og dermed inkludere andre lag og foreninger i menighetsarbeidet og bygge broer mellom ungdom som er involvert på flere arenaer.

---

¹³¹ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 14.

¹³² Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, siden 10.

¹³³ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 21.

¹³⁴ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 22.

3.3 Skaperverkperspektivet og menneskeverd i praksis

I trosopplæringsplanen defineres kirkens «vi» som et verdensvidt fellesskap med mennesker i ulike alder, funksjonsevne, kjønn, legning, bakgrunn, kultur og etnisitet.¹³⁵ Videre står det at trosopplæringen må være «inkluderende, stedegen og tilrettelagt»,¹³⁶ slik at alle har mulighet til å delta. Under refleksjonsspørsmålene under samme kapittel spørres det etter hva som kjennetegner situasjonen til barn, ungdom og familie i den enkelte menighet. Herunder kommer oppvekstvilkår, sosiale forhold og aktivitetstilbud.¹³⁷ Hva betyr dette for måten å tilnærme seg ungdom på, og hva har dette å si for selvforsvarskurs? Her legger trosopplæringsplanen til grunn at man må kjenne til forholdene i menigheten, og vite noe om både utfordringer og ressurser. I dette leser jeg at det å knytte kontakter som kan hjelpe til med å legge til rette for at ungdommene kommer på selvforsvarskurs kan inngå i dette.

I Plan for trosopplæring brukes ikke begrepet relasjonskompetanse direkte, men det er fokus gjennom hele planen på betydningen av relasjoner.

Blant annet kan man lese at:

Trosopplæringen skal gi rom for å utvikle et trygt selvilde, etablere relasjoner, utfordre til tjeneste og til livsutfoldelse for hele mennesket (...) Alle har behov for å bli møtt med nestekjærlighet og omsorg i glede og sorg. Alle barn og unge skal bli sett og tatt vare på som de er (...) en diakonal trosopplæring skal se, tolke og handle i forhold til barns, unges og families livserfaringer.¹³⁸

Videre ser vi at planen uttrykker at trosopplæringen skal legge til rette for relasjonskompetanse, noe jeg vil komme nærmere inn på i drøftingen. Det ser vi blant annet i kapitlet «Vi deler kristne tradisjoner og verdier.»¹³⁹

---

¹³⁵ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 7.

¹³⁶ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 7.

¹³⁷ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 7.

¹³⁸ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 30.

¹³⁹ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 9.

Ut fra et kristent menneskesyn kan man si at det dobbelte kjærlighetsbudet rommer vår grunnleggende relasjon til Gud og til vår neste.¹⁴⁰ Sentrale verdier som tilgivelse, omsorg og solidaritet ligger i det dobbelte kjærlighetsbudet, og er omtalt i kapittelet som heter «Vi deler kristne tradisjoner og verdier»¹⁴¹ Der står det at hvert enkelt menneske er ansvarlig for å forvalte skaperverket i tråd med Guds vilje og kjærlighet, og at kristne verdier skal gi retning for våre valg. Når det dobbelte kjærlighetsbudet, den gyldne regel og vern om skaperverket sammenholdes i dette kapittelet i trosopplæringsplanen gir det også gode holdepunkter for å holde disse temaene sammen i selvforsvarskurs. Disse tre temaene innebærer ikke bare kjærlighet til sin neste, men også kjærlighet til seg selv, og respekt for sin egen kropp og egne grenser.

Det å ta gode valg for seg selv og nesten understrekes videre i trosopplæringsplanen der det står at en slik forankring av våre verdier gir grunnlag og redskap for å møte livets utfordringer og ta vare på menneskelige relasjoner.¹⁴² Under refleksjonsspørsmålene i nevnte kapittel står følgende spørsmål: «*Hvordan kan barn og unge utrustes til å gjøre gode og selvstendige verdivalg?*»¹⁴³

Under trosopplæringsplanens innhold vises målsettinger for hvert aspekt og obligatoriske hovedtemaer i en systematisk trosopplæring.¹⁴⁴ Jeg ønsket å se om det i disse målsettingene var noe som kunne brukes for å svare på problemstillingen om hvordan man kan begrunne å ha selvforsvarskurs som trosopplæringstiltak. Da jeg leste plandokumentet med perspektivet menneskeverd og vern om skaperverket fant jeg dette innenfor dimensjonen kristen tro i praksis, under overskriften etikk:

Barn og unge skal kunne det dobbelte kjærlighetsbud, de ti bud, den gyldne regel,¹⁴⁵ og andre uttrykk for kristne verdier. De skal arbeide med disse verdiene i relasjon til sin hverdag. Barn

---

¹⁴⁰ Fra www.bibel.no: Matteus 22, 37-40 Det dobbelte kjærlighetsbudet

22 37 Han svarte: «Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand.» 38 Dette er det største og første budet. 39 Men det andre er like stort: ' Du skal elske din neste som deg selv.' 40 På disse to budene hviler hele loven og profetene.» Fra www.bibel.no

¹⁴¹ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 9.

¹⁴² Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 10.

¹⁴³ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 10.

¹⁴⁴ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 16-17.

¹⁴⁵ Fra www.bibel.no: Matteus 7, 12 Den gyldne regel

7 12 Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, det skal også dere gjøre mot dem. For dette er loven og profetene.

og unge skal arbeide med etiske spørsmål i lys av kristen tro og frihet. Dette kan være spørsmål rundt forbruk, fordeling, samliv, livets ukrenkelighet.¹⁴⁶

Under overskriften sentrale dimensjoner ved menneskelivet kan vi lese at barn og unge skal arbeide med temaer som for eksempel kropp, selvbilde og identitet, vennskap og relasjoner, selvstendighet og tilhørighet, kjærlighet, seksualitet og samliv, følelser og grenser, synd og skam, rett og galt, tilgivelse og forsoning.¹⁴⁷ Dette er eksempler på tema som kan inngå i arbeidet med å utvikle lokal plan for trosopplæring. Her ser vi at flere av de temaene jeg innledningsvis har nevnt inngår i selvforsvarskurs, blir løftet frem her.

I samme kapittel står det at barn og unge skal få mulighet til å arbeide med de store spørsmålene i livet. Eksempler på slik spørsmål er:

Hvor kommer jeg fra? Hvem er jeg? Hva er meningen med livet? Hvem vil jeg være? Hva er sant og viktig?¹⁴⁸ Det står under samme overskrift at trosopplæringen skal stimulere til personlig og åndelig vekst, og ansvarlig livsførsel. Det står også at trosopplæringen skal «fremme opplevelsen av egenverd og legge til rette for at barn og unge kan se seg selv og tolke sin verden som skapt, elsket og holdt oppe ved Guds kjærlighet.»¹⁴⁹

3.4 Læringsperspektivet

Flere av perspektivene jeg analyserer plandokumentet med glir over i hverandre, og kan være utfordrende å skille fra hverandre. Det har heller ikke vært målet. Perspektivene jeg har brukt for å analysere plandokumentet har blitt brukt for at jeg skal kunne svare på problemsstillingen.

Læringsperspektivet ble naturlig da dette er en avhandling innenfor fagfeltet kirkelig undervisning. Jeg ville undersøke hva i plandokumentet med perspektivet læring som taler til fordel for å bruke selvforsvarskurs som trosopplæring.

---

¹⁴⁶ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 17.

¹⁴⁷ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 16.

¹⁴⁸ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 16.

¹⁴⁹ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 16.

Først må jeg klargjøre hva jeg legger til grunn for begrepet læring. «Læring er definert som en relativt varig endring i opplevelse og atferd som følge av tidligere erfaring.»¹⁵⁰ Når jeg har analysert plandokumentet med læringsperspektivet har jeg lagt til grunn at læring er endring. Jeg har i stor grad hatt Morten Holmqvists artikkel «Trosopplæring som livsstil?» i bakhodet.¹⁵¹ Under en forelesning på MF i 2019 refererte han til denne artikkelen, og jeg fant flere elementer som ga gjenklang hos meg i mitt arbeid med denne oppgaven og min problemsstilling.

Holmqvist skriver i sin artikkel at med trosopplæringsreformen og plandokumentet «Gud gir- vi deler», kom et noe mer markert syn på læring. Det ble lagt vekt på at skulle være livslang læring.¹⁵² Dette finner man igjen i plandokumentet i kapittel 1 i disse setningene:

Trosopplæringen må knyttes til barn og unges livserfaring og livstolkning. Trosopplæring er en dannelsingsprosess, der oppdragelse, undervisning, kultur- og tradisjonsformidling og kristen tro i praksis spiller sammen. Opplæringen må bære preg av totalformidling, der kunnskap og opplevelser i menighet og hjem gir læring i og av fellesskapet.

Her ser man at begrepet livslang læring og læringsbegrepet knyttes opp mot både fellesskapet, danning og sammenknytting av livet i og utenfor menigheten.

De fleste punktene jeg har trukket frem i denne analysen representerer et dialogisk læringssyn. Morten Holmqvist definerer det dialogiske læringssynet som læring gjennom deltakelse i fellesskapet der læring og kunnskap er knyttet sammen i kontekst.¹⁵³ Analysen min har pekt i retning av at de funnene jeg viser til som vil svare på min problemstilling representerer et dialogisk læringssyn innenfor den sosiokulturelle forståelsen. En sosiokulturell forståelse kommer fra Vygotskys arbeid om menneskelig kognisjon der mennesket og kulturen er sammenknyttet og ikke kan analyseres separat.¹⁵⁴

---

¹⁵⁰ Store norske leksikon, s.v læring, 13.10.2019, <https://snl.no/l%C3%A6ring>

¹⁵¹ Holmqvist, *Trosopplæring som livsstil?*

¹⁵² Holmqvist, *Trosopplæring som livsstil?*

¹⁵³ Holmqvist, *Trosopplæring som livsstil?*

3.5 Kjernetekstene

I vedlegg 2 i trosopplæringsplanen finner man kjernetekstene. Det står i innledningen til kjernetekstkapittelet at «Et viktig element i kirkens trosopplæring er å gi barn og unge kjennskap til sentrale tekster fra Bibelen.»¹⁵⁵

Jeg ønsket å undersøke hvordan utvalget av kjernetekster kunne hjelpe meg å svare på problemstillingen min, samt se på hvilke tekster som formidler temaer som er sentrale i selvforsvarskurs. Temaer som grensesetting, selvfølelse, relasjonskompetanse og seksualitet ønsket jeg å se etter. Jeg ønsket også å undersøke om det fantes tekster som gikk på grenseoverskridende adferd som f.eks seksuelle krenkelser. Jeg har lest alle kjernetekstene og fant at følgende tekster kunne ha relevans til problemstillingen:

Evangeliet etter Johannes kapittel 1,9-12, om å være Guds barn.

Evangeliet etter Lukas kapittel 10,25-37, om den barmhjertige samaritan.

Evangeliet etter Matteus kapittel 22,37-40, det dobbelte kjærlighetsbud

Evangeliet etter Matteus 7,12, Den gyldne regel.

Paulus første brev til korinterne 13, Kjærlighetens høysang

Hva er da et menneske? Salme 8, Hva er da et menneske.

Salme 139, du har skapt meg på skremmende, underfullt vis.

1 Mosebok kapittel 1,1-3,24, om skapelse og syndefall.¹⁵⁶

Disse tekstene kan brukes både implisitt og eksplisitt for å understreke tematikken i selvforsvarskurs. Ingen av disse tekstene problematiserer grenseoverskridende adferd, handler direkte om seksualitet eller problematiserer kropp, kultur eller livsførsel. Den teksten jeg fant som omhandler en direkte fortelling om å være et medmenneske er teksten om den barmhjertige samaritan. De andre tekstene forteller oss enkelt beskrevet om hvordan vi er skapt til Guds barn, om Guds kjærlighet til mennesket og om hvordan vi bør være med

---

¹⁵⁵ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 46.

¹⁵⁶ Felles for alle tekstene: www.bibel.no

hverandre. Det er tekster som jeg ser for meg kan brukes til avslutning, som trøst, inspirasjon eller ettertanke. I drøftingen vil jeg gå nærmere inn på om jeg fant i analysen det jeg lette etter, og hva jeg eventuelt savnet i kjernetekstene.

3.6 Oppsummering av analysen

Det vil være hensiktsmessig i denne oppsummeringen å innlede med problemstillingen for oppgaven:

Hvorfor skal kirken drive med selvforsvar, og hvordan kan det forstås som en del av kirkens trosopplæring?

Underspørsmål i oppgaven er: Hvordan kommuniserer plandokumentet «Gud gir-vi deler» med ungdommens virkelighet i 2019, og hva kan jeg finne i plandokumentet som taler til fordel for å inkludere selvforsvarskurs i trosopplæringen?

Jeg hadde håpet på å finne mer om temaer som er relevante og virkelighetsnære for ungdom og ungdomskulturen. Det finnes gode holdepunkter for at vi skal formidle nestekjærlighet, gudskjærlighet, egenverdi og positive perspektiver om kjærlighet. Disse punktene har jeg løftet frem i analysen. Men jeg finner lite om den vanskelige kjærligheten, vanskeligheter med grensesetting og utfordringer med å finne seg selv i en utfordrende ungdomskultur. Implisitt kan man tolke flere av tekstene jeg viser til i «Gud gir-vi deler» dithen at det er aktuelt med selvforsvarskurs og seksualitetsundervisning i Den norske kirkes trosopplæring, men det står lite eksplisitt om det. Ordene seksualitet og selvfølelse er kun nevnt et par ganger, grensesetting ikke i det hele tatt, slik jeg leser plandokumentet.

Dette blir understreket i kjernetekstene, der ingen av tekstene er utfordrende, og tar opp poenger som eksplisitt er tema i selvforsvarskurs. Ingen av kjernetekstene omtaler temaer som grensesetting, kropp eller seksualitet for øvrig. Ingen av tekstene omhandler krevende livserfaringer som er aktuelle for ungdommer. Jeg fant heller ingen tekster som omhandler sterke kvinner, eller kvinner som tar tak i eget liv. Det finnes heller ingen tekster om utsatte kvinner.

Siden plandokumentet ble skrevet i 2010 har det skjedd store utviklinger i samfunnet vi lever i, og ikke minst i ungdomskulturen. Som eksempel metoo.-kampanjen. Hadde

plandokumentet sett annerledes ut i 2019 med tanke på denne utviklingen? Jeg kommer til å ta opp dette poenget videre i drøftingen, der jeg skal knytte sammen teori og analyse når jeg svarer på problemsstillingen. Det vil derfor være naturlig å trekke inn de endringer innenfor ungdoms seksualitet som blant annet metoo-kampanjen har bidratt til å belyse, og som jeg har påpekt både innledningsvis og i teorikapittelet.

4. Drøfting

4.1 En fortelling fra selvforsvarskurs

Det startet klokken 19:00.¹⁵⁷ Jentene kom i grupper. Det var et par russegrupper, konfirmanter, jenter fra menighetens ungdomsgruppe, og jenter fra kommunens videregående skole. Totalt 31 jenter. Man kunne merke spenningen idet de tok plass i salen på menighetscenteret. Noen var høylytte og gledet seg åpenbart, mens andre mer usikre på hva dette var.

En ansatt fra kirken ønsket velkommen, og hadde en innledning der fortellingen om Susanna i badet ble lest etterfulgt av en bit om at kvinner og menn har gjennom alle tider blitt utsatt for overgrep. Bibelen forteller også om dette. Bibelen forteller også at vi skal verne om det skapte liv, og at selvforsvar er å verne om skaperverket og noe vi skal tenke stort om.

Kurslederen innledet med å definere selvforsvar, og hva det grovt sett innebærer. Han gikk i dialog med jentene og snakket om hva det vil si å beskytte seg.

Grensesetting er en del av dette, og jentene nevnte temaer som kroppspress, sosiale medier, venner, løgner, jenteproblematikk som baksnakking, narkotika, alkohol, mobbing med mer. Kurslederen snakket om at seksuelt overgrep er når noe blir gjort mot deg eller din kropp som du selv ikke vil. Alt fra sårende ord til berøring på steder du ikke ønsker er overgrep. Det kan

---

¹⁵⁷ Dette er en konstruert og oppdiktet fortelling, basert på mine erfaringer fra selvforsvarskurs gjennom de siste seks år. Kursholder har gitt sitt samtykke til at jeg deler dette, og mener denne fortellingen gir et godt bilde av et vanlig selvforsvarskurs. Den ansatte i kirken som omtales er meg selv. De som har deltatt på selvforsvarskurs vil kunne kjenne igjen temaer, men da dette er oppdiktet basert på mine erfaringer gjennom flere år er det her flere opplevelser samlet i en beskrivelse, og identifiserer således ingen deltakere.

også være at du mot din vilje må ta på andre personer, at noen kommer med upassende forslag eller at de tvinger en til noe man ikke ønsker. En overgriper vil med overtalelse, makt og trusler prøve å bryte dine personlige grenser. Det er du selv som føler når det er et overgrep. Overgriperen vil ofte være en du kjenner, og det vil gjøre det vanskelig.

Kursholdere snakket om å være høflig mot seg selv og ha aksept for at det er lov å feile som menneske. Den du er defineres av de valgene du tar når ingen ser deg, dette er integritet.

Etter hvert som kjente utfordringer ble tematisert ble jentene mer engasjerte og pratsomme, og man merket at de hadde mange og sterke meninger rundt dette med ungdomskultur og grensesetting. Jeg opplevde at da kursholderen tok opp temaer som «rulling» i russetiden, «nudes», sexpress og andre temaer som berører ungdomskulturen senket en del av jentene skuldrene, som om de skjønnte at han visste hva de sto i, og at det var trygt å snakke fritt. Når en slik tillit var etablert ble jentene mer frimodige. Det ble fortalt at det aller viktigste redskapet i selvforsvar er å ha tro på at man kan, og at det er verdt å stå opp for seg selv og forsvare seg. Kursholderen snakket om at sinne er en sekundærfølelse som kommer dersom man blir krenket, rasket ned på eller nedverdiget. Det er alltid noe som skjer før man blir sint, enten det er at man blir såret, frustrert eller redd.

Kursholderen lærte jentene enkle teknikker, og de brukte tid på å øve på disse og forklare hvorfor og på hvilken måte verktøyene var effektive. Mange av verktøyene handler om beredskap og å avverge at man selv blir skadet. Få av verktøyene går ut på å skade overgriperen. Kursholderen vekslet mellom å bruke humor og alvor når han gikk gjennom disse øvelsene. Latteren satt løst hos jentene, som jobbet sammen i par om å løse øvelsene. I begynnelsen var de noe tilbakeholdne, men slapp seg mer løs etter hvert.

Avslutningsvis ble jentene samlet i en ring og oppsummerte kurset, hva hadde de lært og hva ønsket de å ta med seg videre av det de hadde hørt? Det overrasket meg hvor åpne jentene var i denne runden, og alle sa noe om hva de hadde erfart. Han informerte også om muligheten for å bli igjen for en prat dersom noen trengte det, eller hvem man kunne kontakte i etterkant, dersom det dukket opp ting på kurset de hadde behov for å lufte eller drøfte.

Drøftingskapittelet skal forsøke å belyse problemstillingen og underspørsmålene med bakgrunn i teorien og analysen som er foregående. Jeg vil forsøke å se problemstillingen fra forskjellige synsvinkler og reflektere over hva jeg fant i analysen. For å sikre at jeg har med

meg de perspektiver brukt i analysen har jeg valgt å dele inn drøftingskapittelet i de samme undertitler som i analysekapittelet.

Avslutningsvis i drøftingen vil jeg lande i mitt svar på problemstillingen, og reflektere over behov for selvforsvar, hvorfor nettopp kirken kan være en bidragsyter, og hvilke føringer, muligheter eller begrensinger som ligger i plandokumentet «Gud gir-vi deler».

4.2 Mestringsperspektivet

Trosopplæringsplanen beskriver livstolkning og livsmestring som ett av de tre hovedaspektene ved trosopplæringens innhold sammen med Kirkens tro og tradisjoner og Kristen tro i praksis. I planen uttales det at disse tre aspektene står i et dynamisk forhold til hverandre og påvirker hverandre gjensidig.¹⁵⁸

Marianne Rodriguez Nygaard har undersøkt hvordan undervisningsansatte forholder seg til begrepet livsmestring i trosopplæring, og hun har funnet at de hun har intervjuet opplever det utfordrende å forholde seg til begrepet livsmestring i trosopplæringen.¹⁵⁹ Dette er en opplevelse jeg kan relatere til, jeg opplevde kapittelet om livsmestring som lite konkret. For å få mer kunnskap om mestringsbegrepet leste jeg om religiøs mestring, som har flere sammenfallende momenter med livsmestring slik det er beskrevet i plandokumentet.

Den amerikanske psykologen Kenneth Pargament har forsket på religiøs mestring, og han forstår mestring i religiøs setting som en søken etter det som viktig når man har det vanskelig og stressfullt, ved hjelp av det hellige.¹⁶⁰

Hans Stifoss-Hanssen argumenterer på den annen side for en annen begrepsbruk innen feltet.¹⁶¹ Han viser til at begrepene religiosity og spirituality (religiøsitet og spiritualitet) har tilsvarende ordlyd, men kan forstås ulikt i nordisk kontekst. Han skriver at eksistensialisme og søken etter mening bør være viktigere element enn søken etter det hellige, og viser til livssyn som et begrep som kan romme dette. Stifoss-Hanssen hevder at en sentral styrke ved

---

¹⁵⁸ Kirkerådet, *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 14.

¹⁵⁹ Nygaard, Rodriguez, *Gi de unge noe å leve på?*, side 146

¹⁶⁰ Pargament, *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*.

¹⁶¹ Stifoss-Hanssen, *Livssyn og helse. Teoretiske og kliniske perspektiver*.

livssynsbegrepet er at alle vil kunne anerkjenne det, også de uten gudstro. Gjennom et individs handlinger og oppfattelse av virkeligheten kommer livssynet til uttrykk.¹⁶²

Livssyn baseres på erfaring og opplevelser, og prøver å finne ut av eksistensielle tema i livet som for eksempel døden, tillit, tilhørighet og Gud.¹⁶³ Dette arbeidet kan også kalles meningsskaping og livstolkning, og peker i retning av at selvforsvarskurs er aktuelt for alle, også de uten en uttalt gudstro. Selvforsvarskurs kan definitivt sies å bidra til hjelp i vanskelige situasjoner, og det er opp til oss som lager selvforsvarskurs å legge til rette for at ungdommen kan nytte seg av det hellige i steder, ritualer, relasjoner og tider. I analysen fant jeg at evnen til å tolke, mestre og leve sitt liv står sentralt i plandokumentets mål. I plandokumentet er det et sterkt fokus på å forstå sin tilværelse i lys av sin egen dåp og kristen tro og praksis. Jeg ser at Stifoss-Hansen sin teori om livssynsbegrepet strekker seg utover dette. På selvforsvarskurs kan man delta uavhengig av tilhørighet til menigheten. Når jeg har snakket med ungdommene underveis på kurset og når jeg har møtt de etterpå, fremhever de nettopp dette poenget, at det var rom for dem på et kirkelig arrangement uten at man stilte spørsmål om tro. De fikk komme med sine utfordringer, og dele dem med sitt språk. Det gjør noe med deres holdning til kirken, og måten de ble møtt på opplevdes som inkluderende, åpen og lite fordømmende. Min påstand og erfaring er at ved at ungdom blir tatt på alvor og møtt med åpenhet og ikke fordom og krav vil deres relasjon til kirken påvirkes positivt av det, og at de vil komme tilbake til kirken både i glede og sorg. Jeg har også opplevd en økt mengde av sjelesorgsamtaler etter vi begynte med selvforsvarskurs. Dette peker i retning av at ungdom trenger noen å snakke med, og at kirken kan være en viktig bidragsyter. Jeg har ikke drevet med forskning på dette, men det er mine subjektive erfaringer jeg legger til grunn for å dele disse påstandene. Stifoss-Hansens teori underbygger dette, han peker på at søken etter mening ser av viktighet og at livssyn baseres på hvilke erfaringer og opplevelser en har. Vi kan gjennom å møte ungdom i det sårbare og nære åpne noen dører inn til trospraksis som kanskje ikke syntes åpenbare for ungdommen i utgangspunktet, og dermed bidra til en meningsskaping.

---

¹⁶² Stifoss-Hansen, *Livssyn og helse. Teoretiske og kliniske perspektiver*.

¹⁶³ Stifoss-Hansen, *Livssyn og helse. Teoretiske og kliniske perspektiver*.

Livskompetanse er også et begrep som brukes om den kompetansen barn og unge må få mulighet og anledning til å utvikle fordi de vil trenge det i møte med livets mange utfordringer. Begrepet ble beskrevet på følgende måte i et av bakgrunnsdokumentene for trosopplæringsreformen, «Til et åpent liv i tro og tillit»:

Menneskelivet er fylt med utfordringer og kriser, det består av gode og onde dager, og alle vil møte både medgang og motgang. Barn og unge trenger oppdragelse og opplæring som gir livskompetanse – også til å møte de vanskelige dagene. Livskompetansen inneholder blant annet mot og optimisme, tro på egne ressurser og tro på fremtiden. Til nødvendig livskompetanse hører også håpet, særlig i situasjoner hvor alt håp kan synes knust.¹⁶⁴

Den brasilianske pedagogen Paulo Freire skriver at det er håpet som gjør mennesker i stand til å søke sammen med andre mennesker.¹⁶⁵ Håpet er nødvendig for at mennesker skal kunne kjempe for å få det bedre, og det er et bærende element for livsmestring. Hans pedagogikk er blitt kalt for håpets pedagogikk og de undertryktes pedagogikk, og han hevder at skal læring ha mening, må den bære i seg håpet om og troen på at en endring er mulig.¹⁶⁶ Freire hevder at en pedagogikk uten håp blir meningsløs, for forestillingene våre om hvordan fremtiden blir, virker inn på vår opplevelse av nåtiden på godt og vondt.¹⁶⁷ I trosopplæringsreformen er håpet allerede nevnt i presentasjonen av reformens begrunnelse der vi kan lese at:

... vi deler håpet om en bedre verden. Et grunnleggende håp er gitt i dåpen, et oppstandelseshåp som sprenger grensene for dette livet og samtidig utfordrer oss til ansvar og kjærlighet for hverandre. Dette håpet kan gi kraft til å møte motgang og nederlag i livet, og kan gi framtidshåp til den enkelte.¹⁶⁸

Kari Jordheim, studieleder i diakoni ved ViD, drøfter begrepene livsmestring og empowerment som ett av utgangspunktene for å skape en diakonal trosopplæring.¹⁶⁹ Gjennom trosopplæringen kan kirken gi barna erfaring av mestring noe som kan sette spor i senere

---

¹⁶⁴ NOU 2000 26:47

¹⁶⁵ Freire, *De undertryktes pedagogikk*.

¹⁶⁶ Freire, *De undertryktes pedagogikk*.

¹⁶⁷ Freire, *De undertryktes pedagogikk*.

¹⁶⁸ Kirkerådet. *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*.

¹⁶⁹ Jordheim, *Barnediakoni: i et lys av trosopplæringsreformen*.

livsførsel. Jordheim mener at barn har behov for å bli gjort bevisste på de ressursene de har i seg.¹⁷⁰

Samtidig handler trosopplæringen om læring i fellesskap, som jeg tidligere har påpekt i analysen, og Jordheim tar til orde for å innføre en relasjonell pedagogikk hvor fellesskapet bidrar til erfaringsutvekslinger og støtte for hverandre. Arbeidsformen på selvforsvarskurs, som er samtale, erfaringsdeling og refleksjon både individuelt og i fellesskap, korresponderer svært godt med dette.

4.3 Skaperverkperspektivet og menneskeverd i praksis

På tross av en relativt stor åpenhet om seksualitet i det norske samfunn er det ikke urimelig å påstå at for å lære seg å håndtere seksualiteten i vårt samfunn, må man i vel så stor grad lære seg å håndtere følelser av skyld og skam.¹⁷¹

Det kristne menneskesynet legger vekt på at mennesket er skapt av Gud i Guds bilde.¹⁷² Alle mennesker er elsket av Gud og har samme absolutte og ukrenkelige verdi, uavhengig av hvem det er eller hva det har gjort. Det kristne menneskesynet må være utgangspunktet for hvordan vi forstår og håndterer seksualitet i kristne sammenhenger. Ut fra det kristne menneskesynet og ut fra teorien i denne avhandlingen for øvrig, kan man se mennesket ut fra tre synsvinkler: som et relasjonsvesen, som en helhet av kropp, sjel og ånd, og som en spenningsfylt skapning med mulighet til både det gode og det onde.

Med basis i at hvert enkelt menneske er unikt, elsket og ansvarlig for å forvalte skaperverket i tråd med Guds vilje og kjærlighet, gir kristne verdier retning for valg og handling. En slik verdiforankring gir utrustning til å møte livets utfordringer og ivareta menneskelige relasjoner. Gjennom å dele kristne tradisjoner og verdier bidrar trosopplæringen til å bygge identitet og holdninger som vil komme både individet og fellesskapet til gode.¹⁷³

---

¹⁷⁰ Jordheim, *Barnediakoni: i et lys av trosopplæringsreformen*.

¹⁷¹ Træen, *Ungdom og seksualitet*, side 30.

¹⁷² Henriksen, *Imago Dei: Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet*, side 149-150

¹⁷³ Kirkerådet, *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 9-10.

Her kan man se at plandokumentet sier at en verdiforankring som holder frem mennesket som unikt, elsket og ansvarlig for skaperverket gir utrustning til å møte vanskelige sider ved livet. Dette gir en god forankring for selvforsvarskurs i trosopplæringen.

I plandokumentet finner man videre momenter som peker i retning av at innholdet i et selvforsvarskurs er godt forenelig med tanken om hva trosopplæringen bør inneholde.

Trosopplæringen skal gi rom for å utvikle et trygt selvilde, etablere relasjoner, utfordre til tjeneste og til livsutfoldelse for hele mennesket – med bruk av ulike sanser, evner og uttrykksmåter. Alle har behov for å bli møtt med nestekjærlighet og omsorg i glede og sorg. Alle barn og unge skal bli møtt og tatt vare på som de er. Det må være naturlig og selvfølgelig å dele livets sårbarhet med hverandre og samtale om livsspørsmål og de utfordringer og kriser livet gir. For å uttrykke sorg og vonde følelser, kan språk, symbolhandlinger og sjelesorg være måter å medvirke til hjelp og støtte på.¹⁷⁴

Leif Gunnar Engedal trekker frem disse momentene «*I begynnelsen er relasjonen*» i boka Trygge rom.¹⁷⁵ Han peker på viktigheten av å se de unge som er sårbare, og legge til rette for en trosopplæring som er åpen og tilgjengelig for de som trenger fellesskapets omsorg og ressurser. Dersom man ikke legger til rette for dette mener Engedal at man bryter med trosopplæringens målsetning, kirkens diakonale forpliktelser og et kristent menneskesyn. Denne uttalelsen fra Engedal fremhever viktigheten av å tale sunt og sant om sårbare deler ved menneskelivet, men fremholder også viktigheten av å se de som er ekstra utsatt i samfunnet, de som trenger å bli sett.

Tidligere i avhandlingen har jeg påpekt at selvforsvarskurs på mange sett faller inn under en diakonal forståelse av trosopplæringen. I plandokumentet kan man lese følgende:

En diakonal trosopplæring vil se, tolke og handle i forhold til barns, unges og familiers livserfaringer. Når menigheten er i kontakt med et stort antall barn og unge, vil noen ha erfaringer med belastninger, krenkelser og overgrep. Det innebærer at menigheten må fange opp og forebygge dette, og ha en beredskap for å ivareta og inkludere barn og unge med slike erfaringer. Det anbefales å benytte utarbeidet kurs- og ressursmaterieell som tar opp tema som for eksempel grenseoverskridende atferd og maktforhold.

---

¹⁷⁴ Kirkerådet, *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 30.

¹⁷⁵ Engedal, Leif Gunnar, *I begynnelsen er relasjonen*, side 40.

Her står det at trosopplæringen skal forebygge overgrep, belastninger og krenkelser. Det er et av hovedmålene ved selvforsvarskurs. Selvforsvarskurs er et eget kurs som tar opp tema som grenseoverskridende atferd og maktforhold, men jeg vil til slutt i avhandlingen komme inn på hvordan temaer fra selvforsvarskurs kan dras inn i andre sider ved trosopplæringen.

Hvilket menneskesyn preger så et selvforsvarskurs? Er ungdommen «først synder» eller «først elsket»? Menneskesynet preges av at mennesket er elsket først og fremst. Min mening er at vi i møte med ungdom må vokte oss for å møte ungdom med pekefinger og en holdning med at deres livsførsel er syndefull og feil. Vi ønsker ikke å legge sten til byrden, men heller sette fokus på Guds nåde og kjærlighet til mennesket. At Gud tåler oss, med alle våre rom.

En ungdom med lav selvfølelse har høyere terskel for å sette grenser og å melde fra dersom man opplever urett. Å bygge selvfølelse er ikke gjort med ett selvforsvarskurs. Det er noe vi som arbeider i kirken må ha fokus på gjennom hele vårt arbeide. Men vi kan sette i gang noen prosesser. Min opplevelse og erfaring gjennom seks år med selvforsvarskurs er at de ungdommene med lav selvfølelse som man når gjennom til ønsker samtale etter kurset og er mer kontaktsøkende i etterkant av et kurs der man har fått åpnet noen dører. Det fordrer at vi er åpne, autentiske, tilgjengelige og tilstede.

Seksualitet handler tradisjonelt sett i stor grad om at vi mennesker kan føre menneskeslekten videre. Ifølge Heiene sier nyere seksualetisk litteratur at seksualitetens funksjon er å frigjøre personligheten, berike andre, være preget av ærlighet og troskap, ytre seg på en sosialt ansvarlig måte, tjene livet, være preget av livsglede.¹⁷⁷

Heiene skriver at seksualiteten er så sårbar at den bare kan utfolde seg fritt og uhemmet innenfor en trygg ramme.¹⁷⁸ Her leser jeg Heiene slik at han knytter seksualiteten til ekteskapet, og det er der jeg opplever hans teori som noe snever. Heiene sin teori samsvarer ikke med WHO sin definisjon av seksualitetsbegrepet. Jeg har tidligere påpekt at kirkens formidling omkring seksualitet tradisjonelt sett har vært noe snever, og med det har jeg blant annet ment at man kun har omtalt seksualitet i lys av ekteskapsrammens. Det er sant at mange

---

¹⁷⁶ Kirkerådet, *Plan for trosopplæring, Gud gir-vi deler*, side 30.

¹⁷⁷ Heiene og Thorbjørnsen, *Fellesskap og ansvar*, side 175.

¹⁷⁸ Heiene og Thorbjørnsen, *Fellesskap og ansvar*, side 175.

deler av seksualiteten er best å utfolde i de trygge rammer ekteskapet er ment å gi, men seksualiteten er ikke noe som man tar frem og begynner å utforske den dagen man blir gift. Mange sider av seksualiteten sin bør man ha blitt kjent med og trygg på før man gifter seg. Med det menes det ikke at man nødvendigvis skal ha utforsket sex, men at man bør ha blitt kjent med seg selv som seksuelt vesen også før man eventuelt gifter seg. I plandokumentet «Gud gir- vi deler» kunne jeg ikke finne noe som ikke taler for å snakke om seksualitet utenfor rammen av ekteskap. Det fantes svært lite om forståelse av seksualitet hverken i selve plandokumentet eller i kjernetekstene, så her er nok tolkningsmulighetene store.

Trygge rom har blitt et kjent begrep innenfor trosopplæringen de siste årene. Boken *Trygge rom*, som handler om trosopplæring i møte med sårbare og overgrepsutsatte barn og unge, kom i 2013, og i kjølvannet av den fagdager og seminarer. For at kirken skal være et trygt rom må vi som arbeider i den skape trygge rammer, være tydelige og samtidig livsnære.

Dersom kirken skal formidle noen av de viktige innsiktene den har, er det viktig at dette formidles og åpnes for med utgangspunkt i de unges erfaringer, språk og behov, for at ungdommene skal kunne relatere kunnskapen til eget liv og trospraksis. For at språk og praksis skal bli nyttig for de unge, slik at de kan bruke det i hverdagen er det viktig at de finner dette og praksis for de gode grensene på egne premisser og ikke ved å adoptere voksnes «riktige» termer, som kan oppleves kunstige. Ved å tørre å sette ord på det ungdommen opplever mener jeg at ungdommen også blir mer åpne for å ta imot forkynnelse og Bibelens ord, når det settes i sammenheng med deres hverdag og dermed blir nyttige verktøy for å mestre livet. Autentisitet blir et samlebegrep for dette. Ved å være troverdige formidlere kan vi skape tillit til ungdommene, og i denne relasjonen vil vi kunne nå frem med formidlingen og med det styrke kirkens viktige rolle som verdileverandør.

4.4 Læringsperspektivet

I analysekapittelet knyttet jeg læringsbegrepet opp mot dialog og endring. Jeg beskrev, ved hjelp av Holmqvists analyse, det dialogiske læringsynet som læring gjennom deltakelse i fellesskapet der læring og kunnskap er knyttet sammen i kontekst. Ofte har undervisnings og læring blitt brukt som synonymer, der stedet for læring er undervisningen. Vi planlegger og gjennomfører undervisning. Poenget med undervisning er at det skal skje læring.

Holmqvist mener at undervisning og læring ikke nødvendigvis finner sted samtidig. Det er ikke gitt at noen lærer noe i løpet av den konkrete undervisningstiden.¹⁷⁹ Læring kan skje, men ikke nødvendigvis. Hva er da vitsen, og er hva er læring? Dette er teori som passer godt på selvforsvarskurs, da kunnskapsoppnåelsen og nytteverdien er vanskelig å måle umiddelbart. Læringen skjer i fellesskapet, og den enkelte ungdom tar til seg det som treffer og det som berører ens egne erfaringer og ens egen personlighet, trolig i større grad enn i tradisjonell undervisning. Dette gjør det utfordrende å måle nytten av et selvforsvarskurs.

Holmqvist definerer læring som endring.¹⁸⁰ Men hvordan endringer skjer, hva som endres, hvordan vi kan identifisere eller om vi kan kontrollere disse endringen er vanskelig å definere.

Læring blir ofte beskrevet som måten man tilegner seg kunnskap. Altså, kunnskap er noe man kan identifisere, kunnskap er mer eller mindre fast, det er noe man har eller eier, og kunnskapen kan gis videre. Holmqvist definerer dette som det tradisjonelle synet på kunnskap, og han skriver at de tradisjonelle forståelsene av læring og kunnskap har blitt utfordret, spesielt siden 1990-tallet.¹⁸¹

Legger man dette utvidede læringsbegrepet til grunn, åpner det for å se selvforsvarskurs som trosopplæring, slik beskrevet ovenfor, læring skjer i fellesskapet og virkningen tilegnet på selvforsvarskurs ikke nødvendigvis kommer til nytte umiddelbart. Det er utfordrende å måle kunnskapingen, men dersom et langsiktig mål er å styrke ungdom og bidra til et mer åpent og positivt syn på kirken vil man ikke se effekten med en gang.

Afdal skriver at læring i kirken innebærer at ens relasjoner med andre, med Gud og med virkeligheten forandres, og at denne endringen er av en viss varighet.¹⁸² Av dette leser jeg at læringen, eller troens vekst, utvikles i samhandling med andre., og at Afdal i likhet med

---

¹⁷⁹ Holmqvist, *Konfirmasjonspedagogikk*, upublisert bok.

<https://ressursbanken.kirken.no/contentassets/cbbbd38c2a8b48808aedcf8e8016dbbb/utkast-konfirmasjonspedagogikk.pdf>.

¹⁸⁰ Holmqvist, *Konfirmasjonspedagogikk*, upublisert bok.

<https://ressursbanken.kirken.no/contentassets/cbbbd38c2a8b48808aedcf8e8016dbbb/utkast-konfirmasjonspedagogikk.pdf>.

¹⁸¹ Holmqvist, *Konfirmasjonspedagogikk*, upublisert bok.

<https://ressursbanken.kirken.no/contentassets/cbbbd38c2a8b48808aedcf8e8016dbbb/utkast-konfirmasjonspedagogikk.pdf>.

¹⁸² Afdal, *Menigheten som lærende fellesskap? Sosiokulturell læringsteoris muligheter og begrensninger som perspektiv på kirkelig læring*.

Holmqvist, ser læringsbegrepet i sammenheng med endring. Dette passer inn i et sosiokulturelt lærings syn, som jeg nå vil omtale nærmere. Begrepene praksis og fellesskap går igjen i teoriene hos både Norheim, Wenger med flere.¹⁸³

Læringsteoriene som trosopplæringsreformen særlig har blitt assosiert med er knyttet til sosiokulturell læringsteori i tradisjonen etter Lev Vygotskij og dobbelkretslæring i tradisjonen etter Chris Argyris. Et sentralt slagord i reformarbeidet har vært «Vi lærer av det vi gjør, og vi lærer av hverandre».¹⁸⁴ Lev Vygotskij har skapt begreper og tenkemåter som har høy aktualitet når en skal forstå barn og unges dannelsingsprosesser. Vygotskijs teori om sosiokulturell læring vektlegger at sosial interaksjon og mediering konstituerer læring og Argyris sin teori peker på hvordan læring i organisasjoner utfordrer eksisterende handlingsregler.¹⁸⁵

Ut fra Vygotskij sin teori om sosiokulturell læring springer Jane Lave og Etienne Wenger sin teori om situert læringsforståelse. Lave og Wenger ser læring som læring som et grunnleggende sosialt fenomen som kjennetegner alt menneskelig samvær.¹⁸⁶ De hevder at vi lærer gjennom handlingsfellesskap, eller praksisfellesskap.¹⁸⁷

En kritikk som har blitt reist mot Wenger sin teori er at ungdom er medlem av mange forskjellige fellesskap med ulike handlingsmønstre, moral og regler som overlapper hverandre. For eksempel vil det være forskjellige handlingsmønstre for en ungdom på en ungdomsgruppesamling enn når han/hun er sammen med vennene sine i det fellesskapet.

Jeg tror de fleste ungdommer sjonglerer godt mellom disse miljøene som de er en del av, så må det være litt av vår målsetning i arbeidet med ungdommer å bygge broer mellom miljøene ved å være virkelighetsnære, ekte og brobyggere, samt å definere disse grenseløse rommene som Kielland omtaler.

Den engelske biskopen Graham Cray snakker om et forbrukersamfunn der det er vanskelig for ungdom å utvikle en sammenhengende identitet.¹⁸⁸ Han mener at vi må utvikle andre

---

¹⁸³ Lerheim, *Whose Context? Which Contextuality? Om kyrkje, kontekstualitet og kompleksitet.*

¹⁸⁴ Lerheim, *Whose Context? Which Contextuality? Om kyrkje, kontekstualitet og kompleksitet.*

¹⁸⁵ Lerheim, *Whose Context? Which Contextuality? Om kyrkje, kontekstualitet og kompleksitet.*

¹⁸⁶ Lave, *Situert læring.*

¹⁸⁷ Lave, *Situert læring.*

¹⁸⁸ Cray, *Postmodern culture and Youth Discipleship.*

forkynnesstrategier enn vi har brukt tradisjonelt for å møte ungdom og være relevante. For oss som kirke innebærer det å bevege seg ut i det pluralistiske mangfoldet, uten å miste kirkens egne tydelige budskap og identitet. Jeg ser hans tanker klart i sammenheng med det jeg omtalt om ungdomskulturen i dag og det læringssynet som farger trosopplæringsplanen, og tenker at hans tredelte strategi fint kan overføres til ungdomsarbeid og relasjonelt arbeid, som selvforsvarskurs er.

Crays tredelte strategi omhandler begrepene belonging, believing og behaving – å høre til, å finne veien til tro og å øve inn en ny praksis.¹⁸⁹ Det må opprettes en mulighet for sosial kontakt, relasjonsbygging. Dette setter krav til hvordan vi som kirke møter ungdom. Dersom vi etablerer en trygg relasjon kan ungdom under gode rammer utvikle sin tro, få svar på eksistensielle spørsmål i forhold til sitt liv, og føle en tilhørighet til sin menighet. Dette har jeg omtalt tidligere, i relasjon til Stifoss-Hansens teori om meningssøken. På denne måten kan vi sakte integrere ungdommen i det store menighetsbildet, på deres premisser, men i rammene av kirken og dens verdigrunnlag og struktur.

4.5 Hvorfor selvforsvar?

Vi lærer barna våre å svømme. De har trafikkdager, brannøvelser og førstehjelpskurs. Barna lærer å ta vare på seg selv og hjelpe andre. Når barna blir litt større, lærer de nettvett. Vi gjør alt vi kan for å holde barna trygge og forberede de på livet, men likevel er flere skeptiske til selvforsvarskurs.

Det er viktig å påpeke at vi ikke lærer ungdom selvforsvar fordi man tror at de vil bli utsatt for vold, men fordi man ønsker at de skal være forberedt om det skulle skje. Det blir som å ha innbruddsalarm eller brannvarsler i huset. Vi låser døra om natta for sikkerhets skyld, og vi tegner forsikring. Vi kler på redningsvest når vi kjører båt, fester sikkerhetsseleene når vi kjører bil, og vi ser oss for, både til høyre og venstre, når vi krysser veien.

Selvforvar handler om å være observant, evne å lese folk og situasjoner og ikke sette seg selv i fare. Ungdommene på selvforsvarskurs lærer å ha telefon og verdisaker på innsiden av jakken, for å unngå tyveri. De lærer å være skeptiske til folk som vil lokke dem. De lærer å

---

¹⁸⁹ Cray, *Postmodern culture and Youth Discipleship*.

unngå konflikter, og takle dem psykisk og fysisk om situasjonen eskalerer. Du trenger ikke å være profesjonell kampsportutøver for å kunne selvforsvar, like lite som du trenger å være lege for å kunne førstehjelp. Alle kan lære noe, lite eller stort. Vet du at du kan forsvare deg, opptrer du tryggere, og du føler deg tryggere. Selvforsvar er et forsvar, aldri et angrep. Det handler om å mestre ubehagelige foranledninger som kan føre til vold, gjennom god kommunikasjon, flukt eller avledning. Og skulle vold inntreffe, handler det om å kunne stikke av eller gjøre fysisk motstand, uten å stivne eller bli apatisk. Selvforsvar handler kort og godt om å redusere risikoen for at noen kan skade deg, eller få deg til å utføre noe du ikke vil. Det handler om grensesetting, mestring og målet med selvforsvarkurs er å øke selvfølelse og troen på egen verdi i lys av det dobbelte kjærlighetsbudet.

De som er skeptiske til selvforsvar tenker gjerne kun på selvforsvar som fysisk. For dem er selvforsvar vold, og det føles fjernt og skremmende. Vold er forbundet med aggresjon, det er noe vi ikke ønsker skal forbindes med kirken. Mange skremmes med tanken på at de selv kanskje må ty til vold for å stoppe en voldsmann. Derfor stenger de volden ute, ved å la være å forholde seg til den.

En gang i historien var det å kunne forsvare seg livsnødvendig. Det var noe man lærte i ung alder. Ifølge den amerikanske selvforsvareksperter Tony Blauer ligger evnen til å forsvare oss nedarvet i genene våre. Han viser til at mennesker instinktivt skvetter, og forsøker å beskytte hodet når de oppdager at noe er i ferd med å treffe dem.¹⁹⁰

For noen år tilbake kom NRK-serien «Skam». Serien rørte noe i de fleste av oss. For ungdom ble serien en aktualisering av utfordringene de daglig møter, og for oss voksne åpnet serien for kunnskap om og forståelse for ungdomskulturen. Serien fikk mye oppmerksomhet, og var på alles lepper. «Skam» tok opp temaer som ungdommelig usikkerhet, homofili, kulturforskjeller, identitet, forelskelse, vennskap, grensesetting, ulovlig billeddeling og russetidkultur. «Skam» satte fokus på de utfordringene som ungdom opplever i vår tid, utfordringer som har kommet med en digitalisering av samfunnet, med et større mangfold og med utvasking av grenser.

---

¹⁹⁰ Tony Blauer: Om selvforsvar, 14.10.2019, <https://blauerspear.com/>

Kielland skrev om grenseløse rom, og grenseløse rom er det mye av i «Skam»-serien. Ungdom selv mener at «Skam» er realistisk, og vi hører om mange av de samme utfordringene som er beskrevet i «Skam» på selvforsvarskurs. I kjølvannet av «Skam» har det kommet flere serier, som «Hjerteslag» og «Nudes». I tillegg har det kommet flere dokumentarer om ungdomssekssualitet som er laget for voksne.

«Skam» viser det samme som teorien i denne avhandlingen viser, seksualitet er noe som angår hele mennesket, og som påvirker hele vår tilværelse, fordi det ikke kun handler om sex, men om andre dimensjoner ved det å være menneske. Noen har omtalt «Skam» som ungdommens egen metoo-kampanje. Serien har bidratt til debatt, opplysning og bevisstgjøring, ungdomskultur og utfordringer knyttet til det å være ungdom har virkelig blitt satt på dagsorden.

Fredag 25.05.18 ble det publisert et debattinnlegg på www.vg.no av Malin Rysstad, som angrer på bilder hun har tatt til et såkalt manneblad.¹⁹¹ Hun skulle ønske hun var mer oppmerksom på konsekvensene av å eksponere seg selv. Hun advarer i innlegget ungdommer mot å delta i programmer som «Paradise hotel». Hun påpeker at flere av deltakerne i nevnte program bruker sosiale medier for å spille på kropp i tiden etter programmet, ofte for å tjene penger og holde populariteten ved like. Rysstad frykter og mener at unge voksne gir avkall på privatliv og seksualiteten sin uten å være fullt oppmerksom på konsekvensene. Hun skriver at ungdomskulturen som kommer til syne i for eksempel «Paradise hotel» er i stor grad preget av alkohol, kroppspress, sex og intriger. Rysstad er redd dette er med på å gjøre det allment akseptert å gi slipp på grenser for sitt privatliv og sin seksualitet.¹⁹² Dette peker i retning av at grenser er flyttet, og så angrer man på det i ettertid. Ved å sette temaer som seksualitet, kroppspress og grensesetting på dagsorden, kan kirken bidra til å gjøre ungdom bevisste i de valgene de tar.

---

¹⁹¹ Rysstad, Advarer unge mot å delta i «Ex on the Beach» og «Paradise Hotel»: - Stor sannsynlighet for å angre, 25.05.18, <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/P3z5Ve/advarer-unge-mot-aa-delta-i-ex-on-the-beach-og-paradise-hotel-stor-sannsynlighet-for-aa-angre>)

¹⁹² Rysstad, Advarer unge mot å delta i «Ex on the Beach» og «Paradise Hotel»: - Stor sannsynlighet for å angre, 25.05.18, <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/P3z5Ve/advarer-unge-mot-aa-delta-i-ex-on-the-beach-og-paradise-hotel-stor-sannsynlighet-for-aa-angre>)

Skal voksne, enten som fagpersoner eller som foreldre, kunne hjelpe og bistå unge mennesker i seksuelle spørsmål, er det av største betydning at de forstår hvorfor ungdom seksuelt handler som de gjør.¹⁹³

Dette sitatet fra Bente Træen innledet kapittelet som omhandlet seksualitet i Norge i dag, og det passer godt å avslutte dette kapittelet med. Vi må tilstrebe å forstå ungdom, og tørre å veilede de i seksuelle spørsmål, slik at deres relasjonskompetanse og selvfølelse ivaretas, og de får verktøyer som setter de i stand til å mestre og tolke sitt eget liv.

4.6 Hvorfor skal kirken drive med seksualundervisning?

Dette spørsmålet har møtt meg flere ganger. Analysen min av plandokumentet viser at dette er et betimelig spørsmål. Analysen viser nemlig at det er står lite (om man ikke skal si ingenting) eksplisitt lite som sier at kirken skal bedrive seksualundervisning i form av selvforsvarskurs. Implisitt, derimot, er det mye i trosopplæringsplanen som taler til fordel for det, viser analysen. Knyttet sammen med teorien som er omtalt i denne avhandlingen, og sett i lys av UKM-vedtak 05/18 som er omtalt i innledningen, finnes det gode argumenter for at selvforsvarskurs skal kunne inngå i kirkens trosopplæring.

I en artikkel i Aftenposten uttaler komitèleder fra UKM, Fredrik Røste, at kirken har noe viktig å komme med i en tid der ungdommenes skjermes fylles med seksualisert innhold. Han fremholder at kirken med et teologisk og etisk utgangspunkt kan formidle noe annet.¹⁹⁴

Det viktigste for UKM er at kirken har en positiv seksualundervisning, ikke hva kirken skal mene i samlivsspørsmål, mener Fredrik Røste.¹⁹⁵ Dette henger sammen med den seksualetikken som er omtalt i avhandlingen, og peker i retning av at Heienes begrensning til at seksualitet er forbeholdt ekteskapets rammer er for snever.

---

¹⁹³ Træen, *Ungdom og seksualitet*, side 9.

¹⁹⁴ Bjørnes, Olsen, Røste, Kjære kirke, gi oss seksualundervisning! 15.10.2018, https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/L075P4/Kjare-kirke_-gi-oss-seksualundervisning--Ingrid-Olsen_-Ylva-Elisabeth-Bjornes-og-Fredrik-Roste

¹⁹⁵ Bjørnes, Olsen, Røste, «Kjære kirke, gi oss seksualundervisning!» 15.10.2018, https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/L075P4/Kjare-kirke_-gi-oss-seksualundervisning--Ingrid-Olsen_-Ylva-Elisabeth-Bjornes-og-Fredrik-Roste

Delegatene på Ungdommens kirkemøte var enige om at behovet for at Kirken kommer på banen og snakker om den positive seksualiteten er stort. I vedtaket påpekes det at kirken formidler at man er skapt i Gud bilde, ønsket av Gud og uendelig verdifull akkurat som man er, med alle feil og skavanker en måtte ha. UKM mener at befolkningen og kirkens medlemmer trenger å høre, og er en kontrast til hva barn og unge møter på sosiale medier.¹⁹⁶

UKM sier følgende:

Vi utfordrer til - og forventer - at seksualundervisning også skal skje i regi av Den norske Kirke. Gjennom dette håper vi at den enkelte kan gis redskaper til å ta gode og sunne valg. At landets 1200 menigheter skal være forpliktet til å ha en seksualundervisning, som løfter frem forskjellige synspunkt og holdninger til seksualitet - ut fra et etisk og Bibelsk perspektiv. En undervisning med fokus på at seksualitet er noe vi har med oss hele livet.¹⁹⁷

I teorikapittelet kan man lese at moderne samfunn er seksualitet ikke lenger knyttet til reproduksjon, og kjærlighet er ikke lenger nødvendigvis knyttet til kjønn. Derfor er seksualiteten en betydningsfull faktor for identitetsdanning. Dette betyr at dersom kirken skal være en aktuell og livsnær arena for ungdom, må seksualitet være et sentralt tema både i undervisning og forkynnelse, da samfunnet anerkjenner seksualitet og kjærlighet som avgjørende for identitetsutvikling, og ikke bare som medisinsk problem.

Sett i lys av teorien jeg benytter i denne avhandlingen, analyse min og UKM-vedtaket er det grunnlag for å mene det er behov for utarbeidelse av en strategi for gjennomføring av en helhetlig, sunn, åpen og drøftende seksualundervisning i kirken. Selvforsvarskurs kan inngå som et punktuelt tiltak i dette, men gjennom arbeidet med avhandlingen har det blitt tydelig at undervisning om seksualitet er noe som bør prege vår kirkelige undervisning i større grad enn det gjør i dag.

---

¹⁹⁶ Sakspapirene til det aktuelle vedtaket i Ungdommens kirkemøte ligger tilgjengelig på: <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/ungdommens-kirkemote/2018/ukm-sak-5-18-seksualundervisning-i-kyrkja---sakspapir.pdf>

¹⁹⁷ Sakspapirene til det aktuelle vedtaket i Ungdommens kirkemøte ligger tilgjengelig på: <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/ungdommens-kirkemote/2018/ukm-sak-5-18-seksualundervisning-i-kyrkja---sakspapir.pdf>

Undervisning om seksualitet har tradisjonelt sett vært forbundet med skoleundervisning. Min analyse og drøfting i denne avhandlingen peker i retning av at kirken bør og kan bidra, som en ressurs og ikke erstatning.

Gjennom arbeid med konfirmanter og ungdom har jeg erfart at flere ytret at ungdom mener at seksualundervisningen de mottar på skolen er mangelfull. Det de sier peker i retning av at undervisningen de får på skolen om seksualitet ikke samsvarer med den definisjonen WHO anvender omkring seksualitetsbegrepet. Forskning tyder på det samme.¹⁹⁸

Ungdom selv sier at de ikke er tilfreds med seksualundervisningen de mottar i skolen.¹⁹⁹ Ifølge undersøkelse gjort av Norstat er undervisningen mangelfull, og 44 prosent sier at de er misfornøyde eller svært misfornøyde med seksualundervisningen på skolen. Undersøkelsen er gjort i et representativt utvalg blant 600 jenter og gutter mellom 17 og 24 år. På spørsmål om seksuell grensesetting eller overgrep/voldtekt har vært tema i seksualundervisningen, svarer 41 prosent i gruppen 17-19 år nei. I den eldste gruppen svarer 57 prosent at dette ikke var tilfelle da de gikk på skolen.²⁰⁰

Lærere mener at de er opptatte av at det skal være seksualundervisning i skolen, men de mener selv den ikke er god nok.²⁰¹

Av artiklene, rapportene og undersøkelsene kan man anta at skolens seksualundervisning vil endres noe i tiden som kommer med nye læreplaner, som skal være på plass i 2020. Likevel mener jeg det er gode argumenter for at kirken er med på å fremme et positivt syn på seksualiteten og gir ungdom redskap for å mestre og tolke sitt liv. Man finner klare

---

¹⁹⁸ Gjellan og Melsom, «Unge misfornøyde med seksualundervisninga: – Lærer ikke om voldtekt på skolen», NRK, 11.05.2017, https://www.nrk.no/norge/unge-misfornoyde-med-seksualundervisninga_-_laerer-ikke-om-voldtekt-pa-skolen-1.13503309

¹⁹⁹ Gjellan og Melsom, «Unge misfornøyde med seksualundervisninga: – Lærer ikke om voldtekt på skolen», NRK, 11.05.2017, https://www.nrk.no/norge/unge-misfornoyde-med-seksualundervisninga_-_laerer-ikke-om-voldtekt-pa-skolen-1.13503309

²⁰⁰ Gjellan og Melsom, «Unge misfornøyde med seksualundervisninga: – Lærer ikke om voldtekt på skolen», NRK, 11.05.2017, https://www.nrk.no/norge/unge-misfornoyde-med-seksualundervisninga_-_laerer-ikke-om-voldtekt-pa-skolen-1.13503309

²⁰¹ TNS, Sex og samfunn, «Seksualundervisning i skolen En undersøkelse blant kontaktlærere i grunnskolen,» 21.6. 2016. Dokumentet er tilgjengelig på denne linken: <https://www.sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2019/05/Seksualitetsundervisning-unders%c3%b8kelse-l%c3%a6rere-pdf.pdf>

holdepunkter i plandokumentet og teorien for dette, og det ene (skolen) utelukker ikke det andre (kirken).

4.7 Er «Gud gir-vi deler» aktuell og relevant?

Mange menigheter har levert sine trosopplæringsplaner for revidering, og mange skal revidere i 2019/2020. Det settes krav til revidering av menighetens lokale planer, men selve læringsplanen og plandokumentet vi skal legge til grunn når vi reviderer og vurderer vår lokale plan har vært uendret siden 2010. Mye har skjedd i fagfeltet siden 2010, og jeg opplever at deler av innholdet i plandokumentet er utdatert og for lite førende for hva slags trosopplæring vi skal drive og hva vi bør ha fokus på. Begreper som trygge rom, sårbare ungdom og seksualitet er nærmest fraværende. Dette er problematisk, da disse begrepene bør være en sentral del av arbeid med ungdom i vår tid. Det er begreper som er en stor del av ungdommers tilværelse, og dersom kirken skal være livsnær og aktuell må trosopplæringen også omhandle disse dimensjonene ved ungdomstiden. Ordet seksualitet står nevnt ett sted (s.17) og da kun som ett av flere eksempler på hvilke dimensjoner ved menneskelivet man kan tematiseres.

Analysen omfattet også kjernetekstene. Jeg har påpekt at det manglet tekster som omtaler vanskelige sider av seksualiteten, og lite tekster som behandler et positivt syn på seksualiteten. Samtidig er det viktig å være varsom i utvelgelsen av tekster. Maria Ånonsen skriver om formidling at det er nødvendig å vise varsomhet når man velger bibelfortellinger og hvordan man benytter de.²⁰² Vi vet lite om hvilke ungdommer som strever med å tro på en kjærlig Gud av forskjellige årsaker. Hun skriver videre at språk er viktig for å forstå følelser, og det er vesentlig å være bevisst på hvordan man snakker til ungdom om følelser og om tanker om seg selv, Gud og andre.²⁰³ Min erfaring er at ungdommer tåler vanskelige tekster, og at de setter pris på tekster som også omtaler vanskelige sider ved menneskelivet. Dette viser ungdom at Bibelen også inneholder vanskelige emner og at det finnes rom for problematiske tema.

---

²⁰² Ånonsen, *Skapt til kropp, skapt til liv. Om å ta på alvor barns og unges behov for å være seg selv*, side 264.

²⁰³ Ånonsen, *Skapt til kropp, skapt til liv. Om å ta på alvor barns og unges behov for å være seg selv*.

I kirken benytter vi ofte symboler og metaforer når vi ønsker å gi et glimt hvordan vi mener Gud er. Det er viktig å reflektere over bruken av dette, hvilke metaforer bruker vi i situasjoner med ungdom når vi snakker om seksualitet? Ved å for eksempel bruke bibelfortellingen der Gud beskrives som en skattejeger som selger alt han eier når han finner en verdifull perle, er det flere spørsmål som involverer ungdom i letingen etter å finne hva som er viktig for dem.

Er det nødvendig med en revisjon eller er plandokumentet så rundt og vidt formulert at man kan tolke den fritt og selv ta ansvar for å selv legge føringer for sin lokale menighet når det kommer til hvilke elementer ved menneskelivet som skal være en del av kirkens trosopplæring? Jeg mener det er behov for en tydeliggjøring. Jeg har forståelse for at det er behov for store lokale variasjoner, og at plandokumentet som er nasjonalt derfor må være rundt og vidt for tolkning, men den utfordrende ungdomskulturen som preger våre ungdommer tror jeg ikke noen av landets menigheter er spart for.

UKM vedtaket 05/18 er tydelig på hvilke utfordringer de gir kirken og bakgrunnen for disse. Har vi tatt de på alvor når vi legger planer og når vi skriver våre trosopplæringsplaner? Hvilke føringer får vi fra sentralt og har kirken sentralt tatt utfordringene fra UKM på alvor?

Å forankre sentrale tema som seksualitet i plandokumentet er av stor viktighet, for å kvalitetssikre trosopplæringen. Nettopp fordi det berører så stor del av tilværelsen for ungdom er det viktig å ivareta dette aspektet i senere plandokumenter. Både min analyse, teori og drøfting peker i retning av at det å fremme et sunt og positivt seksualitetsbilde og selvbylde er et mål med trosopplæringen som bør forankres i plandokumenter.

4.8 Reflekterende oppsummering

Gjennom arbeidet med avhandlingen har noen av de tankene som fantes før jeg startet prosessen blitt bekreftet, men jeg har også opplevd at noen av refleksjonene gjort underveis har endret min praksis og mitt syn på praksis. Dette vil bli tydeligere definert i denne reflekterende oppsummering av drøftingen.

I metodedelen ble insiderrollen omtalt. Jeg skrev at det kunne være utfordrende å holde distanse til å en problemstilling der man i utgangspunktet er en åpenbar insider. Gjennom arbeidet med litteraturen ble det likevel mulig å se praksis utenfra, og med det mulig å innta en outsiderrolle. Dette medførte at det ble enklere å se sin egen praksis på ny, med andre perspektiver, gjennom teori. Dette har ført til endringer i min praksis, både i

konfirmantarbeidet og i selvforsvarskurs, og bekrefter det som er skrevet i drøftingen; at læring er endring.

Analysen og drøftingen har knyttet livsmestringsbegrepet sammen med religiøs mestring. For å bedre legge til rette for at ungdommene kan få hjelp til å se sitt eget liv i lys av den kristne tro, vil vi fra neste kurs innføre en avslutning på kurset noe annerledes enn tidligere. Tidligere har kurset blitt avsluttet ved at vi tar bilde og at alle sitter sammen og forteller en ting de har lært av kurset. I forlengelsen av dette ønsker vi nå å ha en kort andakt etterfulgt av lystenning med musikk og mulighet for stille bønn og refleksjon. Dette kan gi ungdom en mulighet til å tolke selvforsvarskurs i sammenheng med kristen tro, og utvide deres repertoar av ressurser til livsmestring. Selvforsvarskurs kan bidra til å bygge bro mellom hjemme og kirken, på den måten at ungdommene får ta med seg livet og alle dets sider til kirke, og så får de med seg en bit av kirken hjem.²⁰⁴ Min erfaring gjennom arbeid med ungdom, enten det er lederkurs, selvforsvarskurs eller samtaler er at de ønsker redskap for å praktisere tro hjemme. Musikk og lystenning er konkrete redskaper, og denne praksisen kan de lære i kirken. Ser man denne praksisen i lys av selvforsvarskurs setter man dimensjonen kirkens tro i praksis i sammenheng med dimensjonen livsmestring og livstolkning, og er godt på vei mot en helhetlig og systematisk trosopplæring.

Gjennom arbeidet med oppgaven har det blitt tydelig at flere av elementene fra et selvforsvarskurs kan inngå i konfirmantarbeidet. I samarbeid med prestene har vi derfor laget en samling med tematikken relasjoner. Undervisningsdagen er tredelt, og omhandler relasjonen til Gud, relasjonen til fellesskapet, og relasjonen til seg selv. Innenfor dette behandles temaer som grensesetting, egenkjærlighet, selvfølelse, seksualitet, kirkens syn på seksualitet og Gudskjærligheten.

I avslutningen som nå følger, oppsummeres svarene på problemstillingen og underspørsmålene, og jeg ønsker å lande i en konklusjon.

5. Avslutning

Problemstillingen jeg formulerte innledningsvis i denne avhandlingen er som følger:

---

²⁰⁴ Stangeland Kaufman, *Og så var det lov å gå sånn runde...*, side 100.

Hvorfor skal kirken drive med selvforsvar, og hvordan kan det forstås som en del av kirkens trosopplæring?

Dette har vært min problemstilling og røde tråd. Underspørsmål for denne problemstillingen og som har påvirket min analyse var: Hvordan kommuniserer plandokumentet «Gud gir-vi deler» med ungdommens virkelighet i 2019, og hva kan jeg finne i plandokumentet som taler til fordel for å inkludere selvforsvarskurs i trosopplæringen?

Gjennom teori, analyse og drøfting har jeg forsøkt å holde fast i problemstillingen for å finne svar på den og underspørsmålene. Noen svar har vært tydelige. Plandokumentet sier lite eksplisitt om at kirken skal drive med selvforsvar, men faglig sett finnes gode argumenter, dersom man ser på litteraturen som denne avhandlingen peker på. På den annen side finnes det implisitt gode argumenter i plandokumentet for at selvforsvar bør inngå i trosopplæringen.

I analysen og drøftingen har jeg fremhevet flere momenter ved plandokumentet som peker i retning av at plandokumentet burde sett annerledes ut dersom det hadde vært skrevet nå etter metoo-kampanjen og i lys av ungdataundersøkelser henvist til i avhandlingen. Det ville også vært forventet at UKM-vedtaket tidligere omtalt også ville påvirket et slikt plandokument.

Analysen peker i retning av at plandokumentet ikke kommuniserer godt nok med ungdommens virkelighet i 2019 rent eksplisitt, da temaer som seksualitet, grensesetting og identitet ikke får særlig oppmerksomhet. På den annen side finnes aktuelle temaer som livsmestring, livstolkning og nestekjærlighet, men jeg etterlyser både føringer og kjernetekster som bedre legger til rette for at kirken kan ta opp problematiske temaer, og samtidig fremholde et positivt og åpent syn på seksualitet.

Måten vi tenker om oss selv påvirker hvordan vi behandler oss selv og andre. Selvforsvarkurs har som mål å styrke selvfølelsen og gi ungdommer redskaper til et positivt syn på egen seksualitet, grensesetting og håndtere utfordringer knyttet til det å være ungdom. Jeg har pekt på utfordringer knyttet til ungdomskultur, hvordan livsmestring og religiøs mestring henger sammen, og med det satt søkelys på hvorfor kirken bør drive med selvforsvarskurs som en del av kirkens seksualundervisning og trosopplæring. Det har endret min praksis, og min bakgrunn for å bringe dette inn i den faglige diskursen er en økt oppmerksomhet og bevissthet omkring temaet.

Litteraturliste

Afdal, Geir. (2008): Menigheten som lærende fellesskap? Sosiokulturell læringsteoris muligheter og begrensninger som perspektiv på kirkelig læring» i *Prismet* 4/2008 s. 227-245.

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2000): *Reflexive Methodology. New Vistas for Qualitative Research*. Los Angeles: SAGE Publications

Bakken, Anders (2016): *Nasjonale resultater*. NOVA-rapport 8/16

Bakken, Anders (2017): *Nasjonale resultater*. NOVA-rapport 10/17

Bäckman, Maria (2003), *Kön och Känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*. Stockholm: Makadam Förlag

Birkedal, Erling (2001): *Noen ganger tror jeg på Gud, men?: en undersøkelse av gudstro og erfaring med religiøs praksis i tidlig ungdomsalder*. Trondheim: Tapir

Bolter, J. D. & Grusin, R. (2000): *Remediation: Understanding New Media*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Cray, Graham. (2003): *Postmodern culture and Youth Discipleship*. Cambridge. Grove Pastoral Series.

Dalland, Olav (2007): *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Danbolt, L.J., Engedal, L.G., Hestad, K., Lien, L. og Stifoss-Hanssen, H. (red.) (2014): *Religionspsykologi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Danbolt, T.F. og Nordhelle, G. (red.) (2012): *Åndelighet – mening og tro. utfordringer i profesjonell praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Engedal, Leif Gunnar (2013): I begynnelsen er relasjonen i *Trygge rom, Trosopplæring i møte med sårbare og overgrepsutsatte barn og unge*. Oslo: Verbum.

Eriksen, Ingunn Marie og Seland, Ingunn (2019): *Ungdom, kjønn og fritid*. NOVA-rapport 6/19.

Fauske, Ann-Kristin (2003): *Mer enn ord – Ungdomsdiakoni i praksis*. Oslo: IKO-forlaget

Freire, P. (1970/2003): *De undertryktes pedagogikk*. Gyldendal Norsk Forlag. De norske boklubbene AS

Frønes, Ivar (2011): *Moderne barndom*, 3. utg. Oslo: Cappelen Damm akademisk forlag.

Føllesdal, Dagfinn og Lars Walløe (2000): *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi*, 7. utg. Oslo: Universitetsforlaget

Graff-Kallevåg, Kristin og Kaufman Stangeland, Tonje (2018): *Spirituelle byggeklosser. En studie av spiritualitet i den norske kirkes trosopplæring*. Oslo: IKO-forlaget. En bok i Prismet-serien.

Greenberg, Jerrold S, Clint Bruess, Kathleen Mullen og Doris Sands (1989): *Sexuality – Insights and issues*. Dubuque, IA: Wm.C.Brown Publishers.

Gullestad, Marianne (1991): Studiet av egen samfunnskultur som utfordring. I: *Norsk antropologisk tidsskrift*, 1, (s. 3-9).

Heiene, Gunnar og Svein Olaf Thorbjørnsen (2001): *Fellesskap og ansvar*. Oslo: Universitetsforlaget.

Henriksen, J.O. (2003): *Imago Dei: Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Holmqvist, Morten (2007): *Jeg tror jeg er lykkelig - ung tro og hverdag*. Oslo: Kloster Forlag.

Holmqvist, Morten (2012): Trosopplæring som livsstil?: en analyse av læringssyn i Trosopplæringsplanen, i *Prismet: pedagogisk tidsskrift*, 63, 17-33.

Holmqvist, Morten. (2018):

<https://ressursbanken.kirken.no/contentassets/cbbbd38c2a8b48808aedcf8e8016dbbb/utkast-konfirmasjonspedagogikk.pdf>. Upublisert bok.

Imsen, Gunn (2005): *Elevers verden: innføring i pedagogisk psykologi*, 4.utg. Oslo:

Universitetsforlaget

Jordheim, Kari (2009): "Barnediakoni: i et lys av trosopplæringsreformen", i Jordheim, Kari (red.), Kari Karsrud Korslien (red.) og Kai Ingolf Johannessen (red.), *Diakoni - en kritisk lesebok*, (s. 195-214), Trondheim: Tapir akademisk forlag.

Karlsen, G. (2009): *Språk og argumentasjon for samfunnsvitere*. Bergen: Fagbokforlaget

Kaufman Stangeland, Tone (2018): «Og så var det lov å gå sånn bønnerunde»
Bønnevandringen som mulighetsrom i Kristin Graff-Kallevåg og Tone Stangeland Kaufman (red.) (2018) *Spirituelle byggeklosser. En studie av spiritualitet i den norske kirkes trosopplæring*. Oslo: IKO-forlaget. En bok i Prismet-serien.

Kirkemøtet - Den norske kirke (2008): Visjonsdokument: I Kristus, nær livet - en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Hentet 19.07.2019 fra

<http://www.kirken.no/?event=downloadFile&FamID=241692>

Kirkerådet (2010): *Gud gir – vi deler: Plan for trosopplæring i Den norske kirke*. Oslo: DEN NORSKE KIRKE – Kirkerådet.

Kirkerådet (2007): *Plan for diakoni*. Oslo: DEN NORSKE KIRKE – Kirkerådet.

Lave, J. (2003): *Situert læring*. I: Lave, J. og Wenger, E. (red) : *Situert læring og andre tekster*. København: Hans Reitzels Forlag AS

Lerheim, Birgitte (2011). "Whose Context? Which Contextuality? Om kyrkje, kontekstualitet og kompleksitet", I: Jan Ove Ulstein & Per Magne Aadnanes (red.), Tapir Akademisk Forlag.

Lynggaard, Kennet. (2012): Dokumentanalyse. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder. Datainnsamling og analyse* (s. 153–170). Oslo: Gyldendal Akademiske.

Neumann, C. B., & Neumann, I. B. (2012): *Forskeren i forskningsprosessen: En metodebok i situering*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Nielsen, Jan Christian Kielland. (2010): Mellom grenseløse og grenserike rom i *Prismet* 1-2010. IKO-forlaget.

Nielsen, Jens C. R. & Repstad, Pål (2004): Fra nærhet til distanse og tilbake igjen – om å analysere sin egen organisasjon. I: Pål Repstad (red.) *Dugnadsånd og forsvarsverker – tverretattlig samarbeid i teori og praksis*. (s. 234-253). Oslo: Universitetsforlaget.

Mossinge, Svein og Stafansen, Kari: *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015*, NOVA-rapport 5/16.

Pargament, K.I. (1997): *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. New York: Guilford Press.

Pedersen Willy, Svein Ove Samuelsen (2003): Nye mønstre av seksualatferd blant Ungdom i *Tidsskrift for Den norske lægeforening*, nr 21, 123:3006-3009.

Pedersen, Willys (2005): *Nye seksualiteter*. Oslo: Universitetsforlaget

Plummer K. (1995): *Telling sexual stories: power change and social worlds*. London: Routledge,

Ottesen Sjøvik, Elise (2009): Mer enn sex - Hvordan en vid definisjon av seksualitetsbegrepet kan inkludere enslige i formidling av kristen etikk. Masteravhandling, Cand.theol. Det teologiske Menighetsfakultetet.

Repstad, Pål (2007): *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag*, 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget

Repstad, Pål (2010): *Norsk bruksteologi i endring – tendenser gjennom det 20.århundre*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag

Røthing, Å. (1998): *Sex, kjønn & kristentro*. Oslo: Verbum

Schlüter, Christian (2003): *Å fortolke det umulige*. Impuls 2: 85-89.

Sky, J. (2007): *Kjønn og religion*. Oslo: Pax Forlag

Spurkeland, Jan. (2012): *Relasjonskompetanse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Stifoss-Hanssen, H. og Kallenberg, K. (1998): *Livssyn og helse. Teoretiske og kliniske perspektiver*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Stigum H, Træen B, Magnus P. (2003): Rapport fra seksualvaneundersøkelsene i 1987, 1992 og 1997. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Sælebakke, Anne (2018): *Livsmestring i skolen, et relasjonelt perspektiv*. Oslo: Gyldendal

Thagaard, T. (2013): *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*.

Bergen: Fagbokforlaget. 4. utgave.

Træen, Bente. (1995): *Ungdom og seksualitet*. Oslo

Træen, Bente. (1998): *Seksuallivet i Oslo 1997. Noen resultater fra Folkehelsas undersøkelse av livsstil, seksualitet og helse i Oslo*. Rapport. Oslo: Statens institutt for folkehelse.

Ulstein, J.O. (2004.): Ungdomsarbeid i det postmoderne? I: Ulstein J.O. red. *Ungdom i røyrsle 2 Faglege perspektiv og utfordringar*. Tapir Akademisk Forlag

Ulstein, J.O. 2009: Ungdomsteologi på norsk? I *Prismet* 3-2009. IKO-forlaget

Ulstein, J.O. 2011. Ungdomsteologi – for, om, frå, med eller av ungdom? I: J.O Ulstein og P.M Aadnanes, (red.) *Vegar i vegløysa Ungdom, identitet og livssynsdanning i det postmoderne*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag

Widerberg, Karin. (2001): Kunskapens kön - ett generationsperspektiv. I *Kvinnovetenskaplig tidskrift*.

Aagre, Willy. (2002): *Ungdomskunnskap. Hverdagslivets kulturelle former*, 2003. Bergen: Fagbokforlaget

Ånonsen, Maria. (2013): Skapt til kropp, skapt til liv. Om å ta på alvor barns og unges behov for å være seg selv i *Trygge rom, trosopplæringen i møte med sårbare og overgrepsutsatte barn og unge*. Verbum.

NETTSIDER:

Alle nettsider er gjennomgått, sist besøkt og link er sjekket 14.10.2019.

Gjellan og Melsom,

«Unge misfornøyde med seksualundervisninga: – Lærer ikke om voldtekt på skolen», NRK, 11.05.2017, https://www.nrk.no/norge/unge-misfornoyde-med-seksualundervisninga_-_-laerer-ikke-om-voldtekt-pa-skolen-1.13503309

Bjørnes, Olsen, Røste, «Kjære kirke, gi oss seksualundervisning!» 15.10.2018,

https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/L075P4/Kjare-kirke_-gi-oss-seksualundervisning--Ingrid-Olsen_-Ylva-Elisabeth-Bjornes-og-Fredrik-Roste

TNS, Sex og samfunn, «Seksualundervisning i skolen En undersøkelse blant kontaktlærere i grunnskolen,» 21.6. 2016. Dokumentet er tilgjengelig på denne linken:

<https://www.sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2019/05/Seksualitetsundervisning-unders%c3%b8kelse-l%c3%a6rere-pdf.pdf>

Rysstad, Advarer unge mot å delta i «Ex on the Beach» og «Paradise Hotel»: - Stor sannsynlighet for å angre, 25.05.18, <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/P3z5Ve/advarer-unge-mot-aa-delta-i-ex-on-the-beach-og-paradise-hotel-stor-sannsynlighet-for-aa-angre>

Psykolog Pia von Hirsch, *Selvfølelse og selvtillit: hva er forskjellen?* 20.mars.2019, <https://www.psykologpia.net/blog>

Ung.no, «*Selvtillit og selvfølelse*», 27.02.2019, https://www.ung.no/psykisk/2161_Selvtillit_og_selvf%C3%B8lelse.html

Barneombudet, «*Alle kjenner noen som har opplevd det,*» *Samtaler med ungdom om seksuelle krenkelser – 2018*. Dokumentet er tilgjengelig på denne linken: <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2018/02/Barneombudets-rapport-om-seksuelle-krenkelser-enkeltsider-pdf-lowres.pdf> side 22

Utdanningsdirektoratet.no (n.d.). *Læreplanen i naturfag*. fra http://www.utdanningsdirektoratet.no/templates/udir/TM_Læreplan.aspx?id=2100&laereplaniid=117461&visning=5.

www.who.com «Defining sexuality,» 13.10.2019, https://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en/

«Én av 30 unge har solgt sex,» Adresseavisen, Sist oppdatert: 18.04.2012,
<https://www.adressa.no/nyheter/trondheim/article650139.ece?act=readDebate>

Saxegaard Maria , «Helt ærlig, troverdig trosopplæring,» Sist oppdatert 05.09.2019,
<http://www.trosopplaringskonferansen.no/helt-erlig-troverdig-trosopplering>.

«Barn- og medierundersøkelsen,» Medietilsynet, sist besøkt 11.10.19,
<http://www.barnogmedier2016.no/>.

www.bufdir.no

www.universitetsforlaget.no

www.bibel.no

www.snl.no

www.gyldendal.no

www.wikipedia.no

<https://snl.no/selvforvar>

www.lovdata.no

<http://taekwondo.no/>

<https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/dmMRJ/Anerkjenn-unges-erfaringer>

<https://www.aftenposten.no/norge/i/yA57K/16-ar-gammel-jente-domt-for-a-ha-filmet-og-spredt-sexvideo-pa-Snapchat>